

BETYGSBOKEN 2

- om betygskriterier i ett nytt betygssystem
för gymnasieskolan och gymnasial vuxenutbildning

Beställningsadress:
Liber Distribution
Publikationstjänst
162 89 Stockholm
Telefon 08-690 95 76
Telefax 08-690 95 50

Beställningsnummer 95:148

ISBN 91-88372-85-5

Omslag: Randy Braaten

Tryck: Enskede Offset AB, Stockholm maj 1995

FÖRORD

I samband med att det nya betygssystemet för de frivilliga skolorna trädde i kraft gav Skolverket ut Betygsboken som stöd för genomförandet. Den innehöll bakgrund och kommentarer till betygssystemet och betygskriterierna samt några bedömnings-exempel.

I den debatt och diskussion om betygen som förts under hösten och vintern 1994-95 har önskemål om och krav på fler exempel och mer stöd för betygssättningen kommit från många håll. Den nu föreliggande Betygsboken 2 är ett svar på detta. För att få fram bra exempel grundade i en mer omfattande praktik skulle det krävas att systemet hunnit verka helst under några år. Den situationen föreligger inte nu. Det är viktigt att exemplen inte uppfattas som normerande. De ska ses som exempel på hur betygssystemet och betygskriterierna har tolkats i några skolor och av några lärargrupper utifrån de val man lokalt har gjort av stoff, metoder och arbets- och redovisningsätt.

Detta häfte är första steget i ett utvecklingsarbete för att ta fram olika underlag som stöd för lärares arbete med bedömning och betygssättning. Nästa steg kommer bland annat inriktas mot att ta fram exempel och annat underlag som stöd för bedömning av nivå för Mycket väl godkänd. Här behövs en bred repertoar av exempel så inte några enskilda lärares bedömning blir normerande.

Vi har valt att förtydliga de nationella betygskriterierna genom kommenterade konkreta elevexempel och generella elevbeskrivningar. Elevmaterialen är autentiska, men ibland förkortade. Elevbeskrivningarna och kommentarerna är utarbetade och sammanställda av lärare med mångårig praktik som undervisar i de aktuella ämnena på ett antal olika gymnasieskolor.

Vi har valt att i detta häfte koncentrera exemplen till kärnämnen. Kärnämnet svenska saknas dock eftersom det presenterades i den tidigare nämnda Betygsboken.

Arbetet inom de olika kärnämnen presenteras på skilda sätt vilket hör samman med ämnens olika särdrag. Beskrivningarna i de olika ämnena står repektive lärargrupp för. De bedömningar som presenteras utgår från lärarens helhetsintryck av elevernas prestationer. Konkretiseringen av kriterierna utgår från det synsätt som präglar såväl läroplan som kursplaner.

Vi hoppas att föreliggande exempelsamling kan bli ett stöd i det svåra och viktiga arbete som det innebär att bedöma och betygs-sätta elevers kunskaper. Vi vill också rikta ett tack till de lärare som mitt i ett tidspressat arbete generöst delat med sig av sina erfarenheter.

Berit Hörnqvist
Skolråd

John Evertsson
Projektledare

Peder Sandahl
Projektledare

INNEHÅLL

FÖRORD	3
INNEHÅLL	5
ENGELSKA	6
ESTETISK VERKSAMHET	16
IDROTT OCH HÄLSA	23
MATEMATIK	28
NATURKUNSKAP	36
RELIGIONSKUNSKAP	48
SAMHÄLLSKUNSKAP	62

ENGELSKA

KURS: ENGELSKA A

KURSKOD: EN 200

POÄNG: 110

KURSPLAN

MÅL

Målet för kursen är att eleverna skall kunna förstå och aktivt använda engelska i tal och skrift i vardagslivet, i arbetslivet och för fortsatta studier. Kursen skall fördjupa elevernas kunskaper om engelskspråkiga länder, öka förståelsen för andra kulturer samt ge eleverna vidgade kunskaper om språk och språkinläring.

Undervisningen skall ge eleverna tilltro till den egna förmågan att kommunicera på engelska.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna använda engelska för att skaffa sig information och kunskaper,
- kunna uttrycka sig så korrekt som möjligt i tal och skrift,
- förstå tydligt tal från olika delar av den engelskspråkiga världen och ha viss kännedom om sociala och regionala språkskillnader,
- kunna inleda och aktivt delta i samtal och därvid uttrycka egna åsikter och bemöta andras,
- kunna använda språket muntligt för att sammanhängande berätta om, beskriva och förklara förhållanden inom egna intresse- och kompetensområden,
- kunna med god förståelse läsa enklare sakprosa inom egna intresse- och kompetensområden samt, med hjälp av ordbok, även svårare texter,
- kunna med god förståelse läsa enklare samtida skönlitteratur från olika engelskspråkiga länder,
- kunna formulera sig enkelt men tydligt i skrift i vardagliga sammanhang och inom egna kompetensområden,
- ha kunskaper om samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt i engelskspråkiga länder och kunna använda dessa för att jämföra kulturer,

- vara van att använda ordböcker, grammatik, uppslagsverk och andra hjälpmedel,
- vara van att planera, genomföra och utvärdera sin egen språkinläring.

BETYGSKRITERIER

GODKÄND

Eleven arbetar enskilt och med andra, tar visst ansvar för sin inläring och gör, trots viss språklig osäkerhet, framsteg.

Eleven förstår huvuddragen, men inte alla detaljer, i engelska som talas i inte alltför högt tempo i vardagliga situationer eller inom kända ämnesområden. Eleven har i någon mån kännedom om sociala och regionala språkskillnader.

Eleven deltar aktivt och blir trots formella brister förstådd i samtal kring vardagliga eller välbekanta ämnen. Eleven berättar om och beskriver egna erfarenheter, om än ofta kort och tvekanande. Då språkförmågan inte räcker till använder eleven i viss utsträckning andra strategier att göra sig förstådd. Uttalet är relativt gott.

Eleven förstår huvudinnehållet i lätt sak- och skönlitteratur samt tillgodogör sig detaljer vid en noggrannare läsning.

Eleven skriver enkla meddelanden och brev som rör den egna vardagssituationen. Språket är begripligt men kan innehålla många formella fel.

Eleven använder vid behov ordbok, uppslagsbok och andra hjälpmedel.

Eleven är medveten om engelskans ställning i världen, har grundläggande kunskaper om samhällsförhållanden, seder och bruk i engelsktalande länder samt gör enkla jämförelser med svenska förhållanden.

Eleven planerar, genomför och utvärderar sitt arbete.

VÄL GODKÄND

Eleven är aktiv både vid enskilt arbete och tillsammans med andra, tar ansvar för sin inläring samt har viss tilltro till sin förmåga att använda engelska.

Eleven förstår huvuddragen och de flesta detaljer i tal som berör kända ämnesområden, även i något svårare autentiskt tal. Eleven har kännedom om sociala och regionala språkskillnader.

Eleven inleder och upprätthåller samtal, inhämtar och ger information samt uttrycker egna åsikter. Språket är enkelt,

lättfattligt och relativt ledigt och korrekt. Eleven berättar, beskriver och förklarar sammanhängande inom egna intresse- och kompetensområden samt återberättar och sammanfattar muntligt ett välbekant stoff. Där språkförmågan inte räcker till visar eleven god förmåga att utnyttja andra strategier. Eleven har ett gott uttal.

Eleven förstår såväl huvuddrag som de flesta detaljer i enklare sak- och skönlitteratur samt vid noggrannare läsning även något svårare texter.

Eleven skriver enkla brev, korta kommentarer eller sammanfattningar till inhämtat stoff. Framställningen är informativ men kan innehålla formella fel.

Eleven använder självständigt ordbok, grammatik, uppslagsbok och andra hjälpmedel. Eleven är relativt medveten om sitt sätt att lära.

Eleven har kunskaper om engelsktalande länders samhällsförhållanden, kulturtraditioner och levnadssätt och använder dessa kunskaper för att göra jämförelser mellan olika kulturer.

Eleven planerar, genomför och utvärderar självständigt sitt arbete.

Inledning

Vardagsliv, arbetsliv och fritid präglas i allt högre grad av möten mellan människor från andra länder och kulturer. Engelska språket har utvecklats till ett globalt språk. Syftet med undervisningen i engelska är att eleverna ska få så goda språkfärdigheter och så mycket samhälls- och kulturkunskap att de kan använda språket i olika sammanhang för språklig kommunikation.

I följande avsnitt ges exempel på hur kursens krav för Godkänd och Väl godkänd kan konkretiseras genom elevbeskrivningar och elevprestationer. I de nationella kriterierna finns det ett antal nyckelord och centrala formuleringar som anger olika kvalitativa skillnader i elevens kunskaper. Dessa kvalitativa skillnader konkretiseras i detta material. Exempelen är framtagna av yrkesverksamma språklärare och är hämtade direkt från konkreta undervisningssituationer. Presentationen är inte uniformerad utan visar upp skilda lärares sätt att tolka och konkretisera de nationella kriterierna och göra dessa användbara i det dagliga arbetet.

Elevbeskrivningar

Kommunikativ kompetens är ett mål som kan uppnås i olika hög grad och på olika sätt. En kommunikativ språksyn innebär att språket ses som ett medel för bland annat information och kontakt. Om elevernas språkfärdighet bedöms i färdighetskategorier Höra, Tala, Läsa och Skriva är det viktigt att göra en sammanvägning av färdigheterna för att bedöma den kommunikativa kompetensen i sin helhet. Kommunikativ kompetens omfattar förmågan att förstå och använda såväl det talade som det skrivna språket.

ANNA BLIR GODKÄND

Anna följer med i undervisningen på ett tillfredsställande sätt. Hon försöker vara aktiv i klassrumssituationen, åtminstone då det gäller vardagliga och välbekanta ämnen.

Anna tar ansvar för sin inläring, både då det gäller läxor och i enklare fördjupningsuppgifter. Visserligen kan hon behöva en hel del vägledning och hjälp, men har under kursens gång utvecklats mot att bli alltmer självständig. Hon kan också ge en del synpunkter på sitt eget arbete och gemensamma arbetsmoment.

Höra

När Anna lyssnar till engelska som inte är alltför avancerad, varken när det gäller meningsbyggnad eller ordförråd, som behandlar vardagliga och för henne kända ämnesområden, och som talas tydligt och inte alltför snabbt, förstår hon det viktigaste av innehållet. Det innebär att hon kan sammanfatta huvuddragen av det hon hört utan att ha förstätt alla detaljer. Däremot förstår Anna inte lika bra om talhastigheten ökas och om ämnet är obekant.

Anna känner till att man talar engelska på olika sätt beroende på var man bor och vilken samhällsklass man tillhör.

Tala

Anna vågar tala engelska och gör sig förstådd när samtalet handlar om vardagliga och välbekanta ämnen, även om det ofta blir kort och tvekande. Hon kan t ex redogöra för innehållet i en text eller en film, prata om sina helgupplevelser eller samtala kring någon aktuell händelse, något avlyssnat eller en hobby.

Hennes engelska är begriplig, trots att den har en hel del brister. Kännetecknande för Anna är dock att hon så gott som alltid försöker göra sig förstådd, utan att foga in svenska ord.

När kunskaperna inte räcker till tar Anna ibland till andra sätt

för att göra sig förstådd. I stället för att foga in svenska ord använder hon till exempel omformuleringar, gester och bilder.

Uttalet är så bra att man kan förstå vad hon säger.

Läsa

När Anna läser lätt skönlitteratur och lätta facktexter, t ex tidningsartiklar, bruksanvisningar och faktatexter förstår hon det viktigaste. Hon kan alltså, muntligt eller skriftligt, säga något om det hon läst. Om hon får läsa texten flera gånger, eventuellt med hjälp av ordlista, lägger hon också märke till detaljer.

Skriva

När Anna skriver om något hon hört, sett eller varit med om går det att förstå vad hon vill säga, även om det hon skrivit innehåller många formella språkfel.

I skrivsituationer som processkrivning och i de fall förberedelse krävs använder Anna lexikon och andra hjälpmedel. I dessa situationer blir innehåll, ordförråd och grammatisk korrekthet bättre än då hon skriver spontant, utan förberedelse.

Efter att ha hört och läst ett antal spökhistorier har Anna skrivit en egen. Hon har haft tillgång till ordbok och grammatik.

Här är några exempel på hur hon skriver:

It was sunday morning in London. The city were still emty, maby a car or two passed the pink large house in the middle of London.

The father of the house were up, he get's up eary in the morning even in the weekends just to catch the morning paper and to be alone without the children.

He has a wife, Caren, and two twin boys, Andrew and Colin, they will turn into eight next thursday.

The family have a dog, a border collie, her name is Bubbsy. She is a old wise dog but sometimes she get's a " blackout" .

The hous they are living in is very old. About five generations have been living in it. Every one in the town think that it lives a ghost in the house. But the family haven't notised anything. Exepped one time. Well, maby you can say that the family started to wonder what was going on. But they didn't wanted to belive what the the people told them about the stuff and noises they have heard. They just didn't belive them.

One night Andrew woke up of something strange. He sad that he felt like someone were in his room even thou he never saw anything or anyone ... at first. Then he saw that the door to his room were

opened. He remembered that he had closed it whe he got to bed. He always do that so why should he forget it this night...?

The boys ran down the stairs and into parents room. When they comed in they only foud there mother laying in the bed. So they woked her up and they told her what they have seen.

After a wile there father comed in and he was angry

The family went to bed, but this things reppited the next night and the next.

Kommentar

Trots att Anna gör många språkfel t ex do/does, was/were, tempusfel, felaktiga starka verb, their/there och svåra stavfel, är berättelsen begriplig.

BOSSE BLIR VÄL GODKÄND

Bosse deltar aktivt i undervisningen och visar sitt intresse att lära sig engelska både när han arbetar enskilt och i grupp. I allt sitt arbete visar Bosse att han kan planera och utföra sina uppgifter på ett självständigt sätt. Han söker på egen hand ytterligare information via uppslagsböcker och lexikon och visar på detta sätt att han är målinriktad och medveten om sitt sätt att lära. Han kan dessutom utvärdera vad som fungerat bra eller mindre bra under arbetets gång.

Höra

När Bosse lyssnar till engelska av samma svårighetsgrad som Anna, förstår han det mesta även om han inte uppfattar alla detaljer. Han förstår dessutom en hel del av något svårare autentiskt tal när det berör ämnesområden som är kända för honom.

Bosse kan skilja på olika typer av engelska, t ex brittisk och amerikansk, och är medveten om skillnader mellan slang och vardat språk.

Tala

Bosse kan inleda ett samtal och dessutom hålla ett samtal kring ett bekant ämne igång genom att ställa frågor, svara och ge kommentarer. Han kan använda sin engelska för att ta reda på saker och för att delge andra sina kunskaper och åsikter.

Bosse kan berätta, beskriva och förklara sammanhängande sådant som intresserar honom och som han vet mycket om. Han kan också återberätta och sammanfatta något han hört, läst eller varit med om. Språket är enkelt, lättfattligt och utan allvarliga fel.

De fel han gör upplevs inte som försvårande för förståelsen. Bosse talar ganska ledigt, dvs han stakar sig inte och har inte svårt för att hitta ord. När kunskaperna i engelska inte räcker till tar Bosse hellre till andra sätt att göra sig förstådd än att tala svenska.

Uttalet är så bra att det inte stör kommunikationen.

Läsa

Bosse visar att han med god förståelse kan läsa enklare sakprosa och skönlitterära texter. Detta visar han genom att kunna redogöra för såväl huvudinnehåll som de flesta detaljer i det lästa stoffet. Vid noggrann genomläsning och med hjälp av ordbok förstår han också texter som är av en högre svårighetsgrad än dem som Anna klarar.

Skriva

De sammanfattningar, enkla brev och kommentarer som Bosse skriver innehåller inte så många språkfel och är därför relativt lätta att förstå.

I sin skriftliga produktion visar Bosse både i oförberedda och förberedda situationer, såsom processkrivning och enklare fördjupningsarbeten, prov på sin goda kommunikativa kompetens. När han gör t ex en skriftlig sammanfattning av en text eller en diskussionsuppgift, visar han prov på god "fluency". Hans språk är ledigt även om ordförrådet inte är alltför avancerat. Han kan göra några formella fel, men dessa upplevs inte som alltför stötande.

Så här ser ett utdrag ur Bosses spökhistoria ut:

Once upon a time there was a girl who lived with her grandmother. One night she had to go to the bathroom. She went down the stairs because her bedroom was on the top floor and the bathroom on the bottom floor. When the girl went through the livingroom, she became very frighten, because in the middle of the room there was a green hand. It was glowing as if it was luminous. The girl ran up to her grandmothers room and woke her up. Grandmother, grandmother! There is a green hand lying in the livingroom said the girl. It is only your imaginatioin, said grandmother. Go to your room and try to get some sleep. But the girl still had to go to the bathroom and went down the stairs. Now she didn't see the green hand so she went to the bathroom. When she came up to her room was the green hand lying on her bed.

Kommentar

Bosses språk flyter bra. Även om texten innehåller språkfel är den lättläst. Han använder mycket svåra språkkonstruktioner, t ex "as if it was" och "try to get some sleep". Ordvalet är dock begränsat, men ett ord som luminous tyder på att Bosse använt ordbok.

Exempel på skriftliga arbeten

Tre autentiska skriftliga arbeten exemplifierar betygsnivåerna Godkänd och Vål godkänd. Dessa elevvalster är hämtade från ett urval av 200, från såväl studieförberedande som yrkesförberedande program (N, S, H, HV, BF, BP m fl). Dessa skriftliga arbeten syftar till att visa på den enskilde elevens kommunikativa kompetens i en oförberedd skrivsituation, vid A-kursens slut. Eleverna har arbetat på egen hand, utan någon som helst hjälp från kamrater, lärare eller ordböcker. Det språkbruk eleverna här ger prov på är alltså deras naturliga.

Eleverna fick i uppgift att under en lektion på 40 minuter skriva en text inom ett fåtal givna ämnen på två sidor, bredlinjerat papper. De återgivna exemplen representerar alla ämnet A Film Worth Seeing.

Vid bedömningen har hänsyn tagits till ordval, grammatisk färdighet, idiomatisk korrekthet, "fluency" och innehåll. Exempelen visar på vad som kan representera ett elevvalster på betygsnivåerna G och VG.

Vid andra typer av skrivsituationer, som exempelvis processkrivning, då eleven får och ska använda hjälpmedel, ser givetvis resultaten annorlunda ut. Detta kommenteras under de olika elevbeskrivningarna.

EXEMPEL I MED BEDÖMNING GODKÄND

A Film Worth Seen

The film called Dances with wolves is a wonderful film, for you which like Indians and the nature. It's about a lonely soldat living in a fort. He's waiting for more soldats to come, so they can go forwards. But they never show up. A wolf became his best friend, but he misses someone to talk with.

Indians comes to the fort and they try to talk with eachother, but they don't understand each other so well. After few weeks can they

talk pretty good and spend a lot of time together. When the Indians see the soldat and the wolf together, they decides to call him Dances with wolfes. In the Indians place, awhite woman lives. She talked the american language when she was a little girl. She help the Indians to talk with dances with wolfes.

He spend a lot of time in the Indians " place" and finally they fall in love. But they can't show it for the other Indians.

At last the other soldats comes and they are angry to Dances with wolfes, because he spends time with the Indians. He must escaped and also helps the Indians.....

Kommentar

Ordvalet är mycket enkelt och föga varierat. Störande är bl a det svengelska ordet "soldats" i stället för soldiers. Uttryck som "talked the american language" stör också.

Eleven är osäker på verbformer (they decides; she help) och verbkonstruktioner som helhet (He must escaped). Någon felaktig pluraländelse (wolfes) och adjektivformen good i stället för well (talk pretty good) tyder också på en grammatisk osäkerhet.

Texten består till största delen av korta, enkla meningar med få bisatser. Emellanåt fogas två huvudsatser samman med ett bindeord. Exempel på omvänd ordföljd finns (after /a/ few weeks can they talk).

Framställningen är relativt lätt att följa, och eleven gör sig förstådd trots de formella bristerna. Filmens handling återges kronologiskt. Att inga som helst egna synpunkter på eller kommentarer till filmen ges kan ses som en brist.

EXEMPEL II MED BEDÖMNING VÄL GODKÄND

A film worth seing

Last autumn I saw a film called " Forrest Gump" . It was directed by Robert Zemeckis, a quite famous Hollywood director. The films leading actor is Tom Hanks who does a great performance (he is now nomineed to an Oscar for best male actor for " Forrest Gump"). Another actress in the film is Sally Field who plays " Forrest Gump's" mother.

The movie is about a boy with an IQ of 70. He is born in the 40's and the film follows him through the time until 1994.

Forrest is a quick lerner and a great runner. He plays for the nation-all team in table tennis and american football. He becomes a war-hero in Vietnam and he starts a shrimp-company with his former

sergeant in Vietnam. The company "Bubba & Gump Enterprises" has a rough start, but after a while it gets bigger and bigger and suddenly it's one of the biggest companies in the world.

Jenny (who is played by Robin Wright) is Forrest's childhood love and she has a big part in his heart. They have a boy together and in the end, Jenny dies and Forrest will have to raise the boy for himself.

Forrest gets to meet three presidents: John F Kennedy, Richard Nixon and Ronald Reagan. He gets the "Purple Heart" for his time in Vietnam.

I recommend this film, it has got 13 Oscar nominees, so you understand that it has to be good.

Kommentar

Ordvalet är enkelt men ändå relativt varierat. En del "hemsnickrade" ord som "childhood love" finns liksom en del andra mindre lyckade formuleringar (starts a shrimp-company). Ett antal stavfel förekommer (lerner, national, recommend) men dessa påverkar knappast förståelsen.

Eleven har tillfredsställande språkfärdighet. Visserligen glömmen eleven genitivpostrofen i "films" (en of-konstruktion kan knappast vara ett krav i denna elevs stilbruk), och pluralformen "companies" är irriterande. Mer störande är dock prepositionsvalet i uttrycket "raise the boy for himself" eftersom det ju medför en betydelseförändring.

Denna elev kommenterar mer än den förra och det är förtjänstfullt. Påpekas bör dock att en del partier kunde ha belysts ytterligare, och att den oinvidige läsaren lämnas i sticket vid uttryck som "Purple Heart".

Den här skribenten för också läsaren framåt utan att fastna i detaljer och handling. Detta ger ett mer informativt innehåll samt intrycket av en mognare skribent.

ESTETISK VERKSAMHET

KURS: ESTETISK VERKSAMHET

KURSKOD: ESV 200

POÄNG: 30

KURSPLAN

MÅL

Målet för kursen är att eleverna skall utveckla känsla för estetiska värden. Eleverna bör bli förtrogna med olika konstnärliga och estetiska uttryck och utveckla sin förmåga att kritiskt granska, tolka och fördjupa sina kulturella upplevelser.

Kursen skall ge eleverna praktisk erfarenhet av ett eller flera konstnärliga uttrycksmedel. De skall få möjlighet att uppleva stimulansen av egen skapande verksamhet.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna använda något eller några estetiska uttrycksmedel för att gestalta en idé,
- kunna hämta stimulans ur kulturella upplevelser,
- kunna reflektera över och diskutera olika konstnärliga uttryck.

BETYGSKRITERIER

GODKÄND

Eleven använder något estetiskt uttrycksmedel för att gestalta en idé, men behöver handledning för att nå resultat. Eleven genomför arbetet på ett adekvat sätt. Eleven kan beskriva tillvägagångssätt och hjälpmedel samt kritiskt granska resultatet av sitt eget arbete. Eleven kan med handledning beskriva, jämföra och värdera andra exempel på konstnärliga uttryck.

VÄL GODKÄND

Eleven använder något estetiskt uttrycksmedel för att gestalta en idé.

Eleven använder adekvata metoder och hjälpmedel för att nå önskat uttryck och ett genomarbetat resultat. Eleven kan til-

lämpa sina kunskaper i nya sammanhang. Eleven är förtrogen med vanliga begrepp och kan beskriva vanligt förekommande tekniker inom ett estetiskt område samt kan analysera och diskutera olika konstnärliga uttryck och kulturella företeelser.

Inledning

Eleverna ska utveckla sin förmåga, kreativitet och lust att uttrycka tankar, känslor och handlingar genom att använda sig av estetiska uttrycksmedel såsom bild, dans, musik, slöjd, formgivning och teater. Undervisningen inom vart och ett av dessa estetiska områden ska bidra till elevens fortsatta intresse för konstnärligt och kulturellt arbete. Genom skapande verksamhet, reflektion och upplevelse ska ämnet stimulera till fortsatt egen verksamhet.

I följande avsnitt ges exempel från två vanligt förekommande inriktningar i estetisk verksamhet, nämligen bild och musik.

Kursplanen i och betygskriterierna för kärnämnet Estetisk verksamhet är skrivna för att kunna tillämpas inom sex skilda estetiska områden. För att tydliggöra på vilka grunder som bedömningarna av elevernas prestationer sker, presenteras som en utgångspunkt i bild och musik en tolkning av kursplanens krav i ett operativt undervisningsinnehåll.

ESTETISK VERKSAMHET MED INRIKTNING BILD

Kursplanen innehåller tre preciserade krav som för inriktningen bild kan uppnås på följande sätt:

kunna använda något eller några estetiska uttrycksmedel för att gestalta en idé

Detta mål kan uppnås genom olika skapande aktiviteter:

- såväl med traditionella två-dimensionella som tre-dimensionella verksamheter
- och med moderna elektroniska medier
- enskilt eller i grupp, kring ett valt tema

kunna hämta stimulans ur kulturella upplevelser

Detta mål kan uppnås genom:

- museibesök,
- utställningsbesök,
- kontakter med verksamma konstnärer

kunna reflektera över och diskutera olika konstnärliga uttryck

Detta mål kan uppnås genom:

- konsthistoria
- bildspråksteori
- bildanalys
- studier av och diskussioner kring befintliga två- och tredimensionella verk
- och kring det egna skapandet

Elevbeskrivningar

GODKÄND

Eleven deltar i arbetet under lektionerna, men är ibland tveksam till sin egen skapande förmåga och behöver en del hjälp från läraren.

Eleven kan hantera de vanligaste hjälpmedlen, men är också pigg på att efter handledning använda nyvunna kunskaper vad gäller material och uttryckssätt.

Eleven förstår de bildspråkliga grunderna och kan utifrån dem föra enkla diskussioner kring estetiska verksamheter.

Eleven går endast på de utställningar som läraren hänvisar till.

VÄL GODKÄND

Eleven deltar aktivt i arbetet under lektionerna och följer gärna med i diskussioner och framför egna åsikter.

Eleven arbetar självständigt och kan ta egna initiativ.

I grupsituationer är eleven en ledande kraft som för arbetet framåt, och i enskilda arbeten märks en större mognad och säkerhet.

Eleven går gärna på utställningar och andra studiebesök och blir stimulerad av dessa i det egna arbetet.

Färger och former och andra uttrycksmedel används mera medvetet för att förstärka olika bildmässiga uttryck.

Uppgift - Visualisera "Ensamheten i staden"

Eleverna har fått i uppgift att under ett antal lektioner på ett sätt man själv väljer visualisera "Ensamheten i staden".

GUSTAV BLIR GODKÄND

Gustav löser uppgiften genom att måla en gatubild i en storstad. Det är en realistisk bild med höghus som man ser rakt framifrån, husen går som en mur från ena bildkanten till den andra, trottoaren och litet av gatan löper framför, litet av himlen skymtar ovanför husen. Allt är målat i realistiska färger. Det är dag. Det är en affärsgata med skyltar som visar följande texter: Livsmedel, Bokhandel, Pub, Skoaffär. En enda människa syns på bilden. Det är en man med grå kavaj och brun hatt som står med ryggen åt betraktaren och tittar in i pubens fönster. Hans silhuett ser ut ungefär som manssymbolen på en toalettdörr. Inne i puben är det helt tomt.

Kommentar

Bildspråket är här relativt enkelt. Färgerna verkar ha valts för att "så här ser det ut på dagen" och förstärker inte känslan av ensamhet. "Allting annat" finns också på plats, detaljer som t ex gatstenar, papperskorg, gardiner, dörrhantag, skorstenar etc. Ingenting har utelämnats för att försöka förstärka det bildmässiga uttrycket av ensamhet. Bilden visar ändå ett visst mått av ensamhet. Mannen är ju trots allt alldeles ensam.

VIKTORIA BLIR VÄL GODKÄND

Viktoria väljer att visa ensamheten i en diptyk (tvådelad målning). Den ena halvan föreställer många människor i överdrivet glada färger och rörelser, de dansar och skrattar med vidöppna munnar. Den andra halvan är målad i dyster gråskala med en enda människa som är könlös, men har sällskap (?) av en akvariefisk i ett akvarium. Dessa situationer utspelar sig samtidigt i ett höghus i två olika lägenheter, vägg i vägg, men där perspektivet på huset gör att den ensamma rum är mycket större än den andra scenen.

Kommentar

Här har färger och linjer använts för att förstärka uttrycket. Symbolspråket med en stum akvariefisk gör också att ensamheten blir påtagligare. Jämförelsen mellan de båda olika delarna förstärker också innehållet.

Uppgift - fortsättning på "Ensamheten i staden"

I en fördjupningsuppgift förstärks underlaget för den betygsbedömning som gjorts på den första uppgiften.

GUSTAV OCH VIKTORIAS ARBETEN

I ett fortsatt arbete på samma tema väljer Gustav och Viktoria att arbeta tillsammans i en tre-dimensionell produktion. De gör efter diskussioner ett surrealistiskt "akvarium" där man ser den ensamma cafémannen sitta i ena hörnet vid ett bord och den ensamma könlösa människan "simmar" i den andra hörnan. Båda tittar långtansfullt ut genom glasväggen på storstaden som syns utanför.

Kommentar

Idén till arbetet har Viktoria kommit med. Båda arbetar flitigt och bra tillsammans men Viktoria styr och leder arbetet. Gustav är lite orolig över att det inte är en realistisk situation men Viktoria hävdar "konstnärernas frihet" och att fantasin är viktig. Detta märks också i de delar hon gör som är mer uttrycksfulla i sina former och färger och rörelser.

ESTETISK VERKSAMHET MED INRIKTNING MUSIK

Estetisk verksamhet kan anordnas mot flera skilda estetiska områden såsom bild, dans, musik, slöjd, formgivning eller teater. I följande avsnitt ges exempel från inriktningen musik.

Kursplanen innehåller tre preciserade krav som för inriktningen musik kan uppnås på följande sätt:

kunna använda något eller några estetiska uttrycksmedel för att gestalta en idé

Detta mål kan uppnås genom

- att musicera, vilket kan innebära
 - sång och spel / enskilt och i grupp
 - dans och rörelse

- att skapa musik, vilket kan innebära
 - improvisera
 - komponera
 - arrangera
 - organisera / leda

kunna hämta stimulans ur kulturella upplevelser

Detta mål kan uppnås genom:

- musiklyssning, konsertbesök, studiebesök

kunna reflektera över och diskutera olika konstnärliga uttryck

Detta mål kan uppnås genom

- musikens elementa, musikteori, musikhistoria

Eleveskrivningar

GODKÄND

Eleven deltar i sång och enkelt spel, dans och rörelse i klassrummet.

Eleven deltar vid improvisationsövningar och enkelt gruppvis skapande.

Eleven har förmåga att aktivt lyssna på musik och deltar i av skolan organiserade konsert- och studiebesök.

Eleven tillägnar sig information om musikens elementa, musikteori och musikens historia och kan utifrån detta diskutera och reflektera kring musik såväl utom som inom ramen för musikundervisningen.

VÄL GODKÄND

Eleven deltar aktivt i sång, spel, dans och rörelse i klassrummet och har även förmåga att framträda solistiskt i sång, dans eller på något instrument.

Eleven deltar aktivt vid improvisationsövningar och skapande verksamhet och åtar sig även ledande uppgifter inom gruppen.

Eleven har förmåga att aktivt lyssna på musik och deltar gärna i konsert- eller studiebesök.

Eleven kan själv presentera musik och/eller framföra musik i anslutning till musiklyssning.

Eleven tillägnar sig information om musikens elementa, musikteori och musikens historia och kan utifrån sina kunskaper också leda en diskussion med gruppen eller inför gruppen reflektera över sin egen uppfattning om musik.

Kommentar

För att erhålla betyget Godkänd i Estetisk verksamhet, inriktning Musik krävs att eleven deltar aktivt i alla moment.

För att erhålla betygen Väl Godkänd ställs större krav på kunskaper, musikaliska färdigheter och egen kreativitet.

IDROTT OCH HÄLSA

KURS: IDROTT OCH HÄLSA A

KURSKOD: IDH 200

POÄNG: 80

KURSPLAN

MÅL

Målet för kursen är att ge eleverna möjlighet att pröva skilda fysiska aktiviteter, som anknyter till deras egna erfarenheter och intressen. Eleverna skall fördjupa sina kunskaper inom området idrott och hälsa och få förutsättningar att självständigt kunna reflektera över och analysera vägar och metoder för att nå hälsa och välbefinnande ur såväl ett individuellt som ett vidare samhällsperspektiv.

Efter genomgången kurs skall eleven

- ha kunskap om olika faktorer som påverkar människors hälsa och kunna diskutera sambanden mellan hälsa, livsstil och miljö ur såväl ett individ- som ett samhällsperspektiv,
- ha kunskaper om matens betydelse för hälsan ur ett socialt och näringsfysiologiskt perspektiv,
- ha förmåga att kritiskt värdera olika fysiska aktiviteters betydelse för hälsa och välbefinnande,
- kunna utforma, genomföra och utvärdera ett personligt anpassat program för den fysiska träningen,
- ha kunskaper om olika former av friluftsliv, och ha utvecklat sin förmåga att uppleva naturens skiftningar och mångfald under olika årstider, förstå betydelsen av kontinuitet och regelbundenhet i fysisk träning och ha utvecklat sina kunskaper i några idrottsaktiviteter,
- kunna tillämpa några olika metoder för spänningsreglering och avslappning,
- ha utvecklat sin förmåga att kombinera rörelser till musik,
- vara förtrogen med några traditionella och moderna danser,
- kunna tillämpa ergonomiska kunskaper i olika arbetsmiljösammanhang,
- ha grundläggande kunskaper om och kunna tillämpa livräddning och första hjälpen.

BETYGSKRITERIER

GODKÄND

Eleven kan bedöma några fysiska aktiviteters betydelse för hälsa och välbefinnande.

Eleven kan återge några faktorer som påverkar människors hälsa och kan i någon mån bedöma sambanden mellan livsstil, hälsa och miljö.

Eleven har elementära kunskaper i friluftslivets olika former och har utvecklat färdighet i någon form av friluftsutövning.

Eleven kan på grundläggande nivå beskriva matens betydelse för hälsa, ge exempel på och tillämpa någon metod för eget hälsoarbete och har utvecklat färdighet i en självvald idrottsaktivitet.

Eleven har en viss orientering om olika arbetsmiljöer och betydelsen av ergonomisk anpassning.

Eleven kan med viss handledning tillämpa någon metod för spänningsreglering, kombinera några rörelser till musik, tillämpa någon modern dans.

Eleven kan med handledning medverka vid första hjälpen.

VÄL GODKÄND

Eleven kan värdera olika fysiska aktiviteters betydelse för hälsa och välbefinnande.

Eleven kan redogöra för olika faktorer som påverkar människors hälsa och har förmåga att värdera sambanden mellan livsstil, hälsa och miljö.

Eleven har fördjupade kunskaper i friluftslivets olika former och kan tillämpa friluftsliv i känd miljö.

Eleven kan redogöra för matens betydelse för hälsan samt med viss handledning redogöra för och tillämpa några metoder för eget hälsoarbete.

Eleven har utvecklat egna färdigheter i några aktivitetsformer, kan muntligt redogöra för olika arbetsmiljöer och kan ge förslag på ergonomisk anpassning.

Eleven kan tillämpa några metoder för spänningsreglering, tillämpa rörelser till musik och utföra några moderna danser. Eleven kan med handledning utföra livräddning och första hjälpen.

Inledning

Ämnet Idrott och Hälsa har genomgått en radikal förändring från att i många stycken ha varit ett rent färdighetsbetonat ämne med en stor portion av tävlingsinriktade moment, mot ett teoretiskt och reflekterande ämne. Dagens intention med ämnet är att ge eleverna förståelse för fysiska aktiviteters betydelse för hälsa och välbefinnande. Detta innebär en ny målsättning.

De idrottsaktiviteter som tas upp i kursplanen ska vara ett medel att nå förståelse, ge fakta, öva upp färdigheter samt att få förtroget i någon eller några idrottsaktiviteter. För att nå fakta och förståelse måste en stor del av undervisningen ägnas åt teoretiska moment.

I Idrott och Hälsa läggs stor betoning vid elevens aktiva närvaro.

Konkretisering av betygskriterierna

I följande avsnitt ges exempel på hur kursens krav genom elevbeskrivningar konkretiseras för betygsnivåerna Godkänd och Väl godkänd. Presentationerna visar upp skilda lärares sätt att tolka och konkretisera de nationella kriterierna.

EVA BLIR GODKÄND

Eva har haft en hög närvaro, varit aktiv, deltagit i alla moment samt utvecklats personligt i grundläggande teoretiska och praktiska moment.

hälsa, välbefinnande

Eva har deltagit i teoretisk och praktisk undervisning i ergonomi, kostlära, styrketräning, konditionsträning, rörelseträning, och avslappning. Med hjälp av denna undervisning har Eva valt fysiska aktiviteter med betoning på motion och hälsa. Hon har cyklat, simmat, joggat, styrketränat, samt deltagit i work out. Eva hade vid kursens början ingen större erfarenhet av kontinuerlig fysisk träning på sin fritid. Hon hade dålig kondition, svaga rygg- och magmuskler samt rökte. Vid kursens slut uppvisade Eva en förbättrad kondition, ökad styrka och förbättrade kostvanor. Hon försöker sluta röka. Eva kan därför i någon mån bedöma sambanden mel-

lan livsstil, hälsa och miljö. Eva har deltagit i undervisning om ANT och doping.

idrottsaktiviteter, färdigheter

Av de idrottsaktiviteter skolan erbjuder valde Eva att utveckla sina färdigheter i volleyboll. Eva har deltagit på samtliga lektioner, fått en ökad personlig färdighet, är orienterad i spelets idé och har förstått vikten av uppvärmning före aktivitet och smidighetsträning efter aktivitet.

dans, friluftsliv

Eva har deltagit i obligatorisk dansundervisning och känner igen svensk folkdans, modern dans och danslekar. Vid dansperiodens slut får eleverna möjlighet att tillämpa sina kunskaper både praktiskt och socialt. Hon har i en mindre grupp skapat ett uppvärmningsprogram där delar av programmet utförs till musik.

Alla elever har orientering. Det är en av förutsättningarna för ökad behållning av naturupplevelser och utnyttjande av allemansrätten. Eva genomförde en vandring i grupp på en av friluftsdagarna. Eleverna använde karta, kompass och lagade mat på spritkök. Eva deltog i vandringen utan att ha någon mer framträdande roll i gruppen.

livräddning, första hjälpen

Eva har under handledning deltagit i livräddning och första hjälpen.

ANDERS BLIR VÄL GODKÄND

Anders har haft en hög närvaro och ett aktivt deltagande samt utvecklats personligt i grundläggande teoretiska och praktiska moment.

hälsa, välbefinnande

Anders har deltagit i teoretisk och praktisk undervisning i ergonomi, kostlära, styrketräning, konditionsträning, rörlighetsträning och avslappning. I momenten kondition och kostlära har Anders en god insikt. Han kan redogöra för sambandet mellan konditionsträning och förändrad vilopuls. Anders kan med formeln $220 - \text{åldern}$ räkna ut sin maxpuls och därefter praktiskt tillämpa träningsmetoder på olika pulsnivåer. Han förstår skillnaden mellan lågintensivträning och en mer renodlad konditionsträning. Anders är fysiskt aktiv på sin fritid och har där haft möjlighet att un-

dersöka de nyvunna kunskaperna om kostens betydelse för fysisk aktivitet. Han drar slutsatsen att kolhydrater som bryts ned långsammare i kosten och ett ökat intag av vätska ökar hans fysiska prestation. Anders har deltagit i undervisning om ANT och doping.

idrottsaktiviteter, färdigheter

Anders tar ett stort ansvar i de aktiviteter där han valt att utveckla sina färdigheter. Han leder och instruerar klasskamraterna i vissa moment. Uppvärmning och smidighetsträning har han själv lett vid några tillfällen. Anders har god insikt och visar god kvalitet i softboll och badminton, två av de idrottsaktiviteter han fördjupat sig i.

dans, friluftsliv

Anders har deltagit i den obligatoriska dansundervisningen och kan skilja mellan svensk folkdans, modern dans och danslekar. Han kan med viss säkerhet dansa några av dessa. I dansperiodens slut får eleverna möjlighet att tillämpa sina kunskaper både praktiskt och socialt. Anders har skapat ett uppvärmningsprogram till musik. Han har genomfört programmet med en mindre del av klassen.

Alla elever på skolan har orientering. Det är en av förutsättningarna för ökad behållning av naturupplevelser och utnyttjande av allemansrätten. Anders deltog i en grupp som genomförde en kanottur på en av friluftsdagarna. Gruppen hade till sitt förfogande kanot med tillbehör, karta, kompass och spritkök. Gruppen delade upp de olika arbetsuppgifterna mellan sig. Anders ansvarade för orienteringen, samt lärde ut paddlingsteknik.

livräddning, första hjälpen

Anders kan under handledning utföra livräddning och första hjälpen.

MATEMATIK

KURS: MATEMATIK A

KURSKOD: MA 200

POÄNG: 110

KURSPLAN

MÅL

Målet för kursen är att ge de matematiska kunskaper som krävs för att ta ställning i vardagliga situationer i privatliv och samhälle. Dessutom skall kursen ge en grund som svarar mot de krav yrkesliv och fortsatta studier ställer.

Efter genomgången kurs skall eleven i aritmetik

- ha fördjupat och vidgat sin taluppfattning till att omfatta reella tal skrivna på olika sätt,
- ha ökat sin förmåga att räkna i huvudet, göra överslag och välja lämplig enhet vid problemlösning samt ha erfarenhet av användning av datorprogram vid beräkningar,
- kunna välja beräkningsmetod och lämpligt hjälpmedel vid numerisk räkning, vara van vid att kontrollera resultatets rimlighet och inse att räkning med mätetal ger resultat med begränsad noggrannhet,
- förstå innebörden av och kunna använda begreppen ändringsfaktor, promille, ppm, index, prefix och potenser med heltalsexponenter.

i geometri och trigonometri

- kunna tillämpa grundläggande geometriska satser samt förklara de formler och förstå de resonemang som används vid problemlösning,
- kunna beräkna omkrets och area för plana figurer och begränsningsarea och volym för några enkla kroppar samt kunna rita tillhörande figurer,
- kunna utnyttja skala för beräkningar och för att tolka och konstruera ritningar och kartor,
- kunna använda begreppen sinus och cosinus för att lösa enklare problem.

i statistik

- kunna tolka och kritiskt granska data från olika källor, beräkna enkla lägesmått samt själv presentera data i tabell- och diagramform för hand och med tekniska hjälpmedel,
- kunna kritiskt granska vanligt förekommande typ av statistik i samhället.

i algebra

- kunna teckna, tolka och använda enkla algebraiska uttryck och formler samt kunna tillämpa detta vid praktisk problemlösning,
- kunna lösa linjära ekvationer och enkla potensekvationer med för problemsituationen lämplig metod -- numerisk, grafisk eller algebraisk.

i funktionslära

- kunna rita och tolka enkla grafer som beskriver vardagliga förlopp,
- kunna ställa upp, använda och grafiskt åskådliggöra linjära funktioner och enkla exponentialfunktioner som modeller för verkliga förlopp inom t.ex. privatekonomi, samhällsförhållanden och naturvetenskap,
- kunna utnyttja grafritande hjälpmedel.

BETYGSKRITERIER

GODKÄND

Eleven har insikter i begrepp, lagar och metoder som ingår i kursen.

Eleven löser uppgifter i vilka problemformuleringen är klart definierad, t.ex. lösning av linjära ekvationer och beräkning med hjälp av skalor, och exempeltypen är sådan att eleven mött den tidigare.

Eleven känner till och använder några olika bearbetningsstrategier och behandlar enkla och vanliga problemställningar.

Eleven utför nödvändiga beräkningar, använder i relevanta sammanhang tekniska hjälpmedel och har viss förmåga att värdera resultaten.

Eleven kan skriftligt göra en redovisning av bearbetning av problem där tankegången kan följas och kan med tydlighet rita de figurer, diagram eller koordinatsystem som erfordras.

Eleven kan med visst stöd muntligt redovisa tankegången i bearbetning och lösning av problem även om det matematiska språket inte behandlas helt korrekt.

VÄL GODKÄND

Eleven har goda insikter i begrepp, lagar och metoder som ingår i kursen. Eleven har insikt i matematikens idéhistoria.

Eleven kan föreslå, diskutera och värdera olika bearbetningsstrategier och kan behandla problemställningar av olika svårighetsgrad och art. Eleven använder och kombinerar därvid olika matematiska modeller och metoder i såväl kända som nya situationer.

Eleven kan göra en skriftlig redovisning av bearbetning av problem. I redovisningen visar eleven en klar tankegång och kan rita korrekta och tydliga figurer.

Eleven kan muntligt med klar tankegång redovisa och förklara arbetsgången i problemlösningen med ett acceptabelt matematiskt uttryckssätt.

Inledning

I ämnet Matematik är förståelse och analys av hela lösningsförloppet, kritisk granskning av resultat och förmågan att dra slutsatser viktigare än isolerad färdighetsträning. Alla elever kan knappast nå detta strävansmål under A-kursen, men de som gör det ligger minst på Väl godkänd.

Kraven för betyget Väl godkänd är en verklig fördjupning av kraven för betyget Godkänd. Detta gäller såväl faktainläring, färdighetsträning som problemlösningsförmåga. Förmågan att lösa problem testar förståelse och förtrogenhet.

En elev som blir Godkänd ska kunna lösa uppgifter med klart definierad problemformulering. Det räcker alltså inte med rena räknefärdigheter för att bli Godkänd.

En elev som blir Väl godkänd ska kunna använda och kombinera kända matematiska modeller i nya situationer. Eleven skall också kunna hantera olika bearbetningsstrategier. Detta betyder

att stor förmåga att lösa så kallade standarduppgifter ej räcker för Väl godkänd.

Nedan presenteras först ett antal exempel med problem av olika svårighetsgrad på betygsnivåerna Godkänd och Väl godkänd. Efter det porträtteras två elever som nätt och jämt klarar respektive betygsnivå. För att tydliggöra betygsnivåerna ges konkreta exempel på vad eleverna kan och inte kan. Dessa exempel är hämtade från stoffområdena aritmetik, geometri samt algebra och är således ej heltäckande. Avsikten med elevbeskrivningarna är att ge vägledning och ej att vara styrande vid betygssättningen.

Några exempel på problem som kan hänföras till de olika betygen

GODKÄND

Eleven löser standardproblem där det endast krävs en enkel beräkning.

Ex 1: Vad är 32% av 45 kr?

Eleven löser standardproblem där det krävs flera var för sig lätt identifierbara steg.

Ex 2: Figuren visar en husgavel skalenligt ritad.

- a) Beräkna gavelns area.
- b) Beräkna vinkeln v .
- c) Beräkna toppvinkeln u .
- d) Beräkna husgavelns verkliga mått, om den är avbildad i skala 1:150.

Ex 3: En vara kostar 150 kr. Priset höjs först med 18% och sänks sedan med 10%. Vad blir det nya priset?

VÅL GODKÄND

Eleven löser problem som kräver flera steg, där något steg kräver en åtgärd som inte direkt framgår av problemet. Eleven ska inse vad som är relevant i en uppgift.

Ex 4: Priset på en vara höjs först med 18% och sänks sedan med 10%. Vad är det nya priset i procent av det gamla priset?

Ex 5: En triangel har en rät vinkel. Den kortare sidan är 3,9 cm och den längsta sidan är 6,5 cm. Hur lång är höjden mot den längsta sidan?

EleVBeskrivningar

KALLE BLIR GODKÄND

Kalle klarade precis betyget Godkänd. I försök att skapa en bild av Kalles matematiska kunnande, ges nedan exempel på vad han kan och inte kan och några kommentarer av allmän art. Det är emellertid inte tänkt att detta skall vara en norm för vad en elev i allmänhet ska kunna eller inte kunna för att få betyget Godkänd.

Aritmetik

Kalle kan göra enkla additioner och subtraktioner med naturliga tal i huvudet. Fördubblingar och halveringar klarar han också av. Men annars gör han alla beräkningar på miniräknaren.

Additioner och subtraktioner med negativa heltal klarar han endast av på miniräknaren. Multiplikationer och divisioner med negativa heltal kan han emellertid göra i huvudet.

Svaret har rätt enhet och ibland även rätt antal värdesiffror. Med enkel överslagsberäkning kan han oftast avgöra om svaret är rimligt.

Han kan förlänga och förkorta ett bråk, men övriga beräkningar med bråk gör han på miniräknaren.

Kalle kan både tolka och skriva stora som små tal på grundpotensform. Dessutom kan han använda prefix, även om han oftast får slå upp deras betydelse. Han kan tolka potenser med positiva heltals-exponenter, men föredrar att räkna ut dem på miniräknaren.

Då det gäller procent klarar Kalle av att beräkna såväl 14,5% av 300 kr som det slutliga priset om detta har ökat eller minskat med ett visst antal procent. Han kan också beräkna hur många procent delen är av det hela. Däremot klarar han inte av att räkna ut det hela om delen är given, och han kan inte heller använda förändringsfaktor. Kalle har svårt för att klara uppgifter med promille och ppm.

Kalle kan använda datorprogram för beräkningar inom något av kursens områden.

Geometri

I geometri har Kalle lärt sig att beräkna area och omkrets av en rektangel, en triangel och en cirkel. Han kan också beräkna areor av figurer som går att dela upp i figurerna ovan.

Kalle känner igen spetsiga, räta och trubbiga vinklar. Han vet också att vinkelsumman i en triangel är 180° och i en fyrhörning 360° , något som han kan använda för beräkningar.

Att översätta en ritning till verkligheten går bra, men det omvända går däremot inte.

I en rätvinklig triangel kan Kalle räkna ut den tredje sidan med hjälp av Pythagoras sats, även om lösningen inte blir formellt korrekt. Han kan också beräkna sidorna i en rätvinklig triangel med hjälp av sinus och cosinus.

I rymdgeometrin klarar han av att beräkna volymen av ett rätblock, en cylinder och ett klot. Begränsningsarean av ett rätblock går också bra, om han har rätblocket framför sig.

Algebra

Förenklingar, inmultiplikeringar, teckenregler mm är praktiskt taget omöjligt för Kalle, om de är det minsta komplicerade. Däremot kan han vanligen beräkna värdet av ett uttryck.

Enkla linjära ekvationer av typen $3x - 5 = 16$ eller $2x/3 = 8$ kan Kalle lösa. Även potensekvationer av 2:a eller 3:e graden går bra, om de är av typen $x^a = b$.

Allmänt

Kalle klarar problem med ett fåtal tankeled som han känner igen från läroboken. Problem med anknytning till flera stoffområden eller uppgifter av abstrakt art går inte alls, och inte heller problem som måste lösas med ekvation.

Hans lösningar är sådana att läraren kan följa tankegången. Figurerna är tydliga men sällan ritade med linjal.

När det gäller muntlig redovisning så kan han förklara sina tankegångar, om han får viss hjälp.

Exempel på en uppgift som Kalle med svårighet klarar

Det ordinarie priset för en jacka är 365 kr. På realisationen säljs jackan för 249 kr. Hur många procent har priset sänkts? Avrunda svaret till hela procent.

LISA BLIR VÄL GODKÄND

Lisa klarade precis betyget Väl godkänd. Liksom för Kalle ges nedan en rad exempel på vad Lisa kan och inte kan och några kommentarer av allmän art. Inte heller i detta fall är det tänkt att uppräkningsen ska vara normativ, utan enbart ge en elevbeskrivning.

Aritmetik

Lisa kan med huvudräkning göra såväl enkla additioner och subtraktioner som fördubblingar och halveringar av naturliga tal. Hon utför med stor säkerhet alla beräkningar på miniräknaren, även om hon utan svårighet klarar av att addera, subtrahera och multiplicera naturliga tal och decimaltal för hand.

Hon klarar att addera, subtrahera, multiplicera och dividera negativa tal både för hand och på miniräknaren. Samma sak gäller för bråk, som hon dessutom kan både förkorta och förlänga.

Hennes svar har rätt antal värdesiffror och rätt enhet. Med enkel överslagsberäkning kan hon också avgöra om svaret är rimligt.

Att tolka och skriva ett tal på grundpotensform är inte något problem, inte heller prefixen som hon kan använda. Hon kan också tillämpa samtliga potenslagar på uttryck med både siffror och bokstäver, även om hon ibland är osäker på potenser med negativa exponenter.

Lisa klarar alla typer av beräkningar med procent. Hon kan beräkna såväl 14,5% av 300 kr som det sluliga priset om detta har ökat eller minskat med ett visst antal procent. Hon kan beräkna hur många procent delen är av det hela eller det hela om delen är given i procent. Förändringsfaktorn är inte heller något problem för henne. Lisa behärskar på samma sätt promille och ppm.

Lisa kan, precis som Kalle, använda datorprogram för beräkningar inom något av kursens områden.

Geometri

I geometri har Lisa lärt sig att beräkna area och omkrets av en parallelogram, en triangel, en cirkel och en cirkelsektor. Hon kan

också beräkna areor och omkretsar av figurer som går att dela upp i figurerna ovan.

Lisa har också lärt sig att använda några satser om vinklar, vinkelsumman i en triangel och vinkelsumman i en fyrhörning.

Likformighetsresonemang tycker hon är svåra, även om hon oftast klarar av dem. Att översätta en ritning till verkligheten såväl som det omvända går bra.

Lisa klarar av att beräkna den tredje sidan i en rätvinklig triangel med Pythagoras sats, om två sidor är givna. Däremot klarar hon endast ibland av att beräkna sidorna i en rätvinklig triangel, om endast en sida är given och de övriga är relaterade till varandra.

Hon kan också beräkna både sidor och vinklar i en rätvinklig triangel med hjälp av sinus och cosinus.

I rymdgeometrin klarar hon av att beräkna volymen av ett rätblock, en cylinder, en pyramid, en kon och ett klot. Hon kan också beräkna begränsningsareorna för rätblock, cylinder och klot.

Algebra

Lisa klarar att förenkla algebraiska uttryck. Hon kan multiplicera in i parenteser, multiplicera parenteser med varandra, tillämpa teckenregler och förenkla uttryck med flera typer av termer.

Hon kan lösa såväl linjära ekvationer som potensekvationer av 2:a eller 3:e graden, om de är av typen $ax^b = c$.

Allmänt

Lisa klarar problem med flera tankeled, både sådana som hon känner igen och inte känner igen från läroboken. Hon kan också lösa problem med anknytning till flera stoffområden och sådana som måste lösas med ekvation.

I sina lösningar redovisar hon en klar tankegång. Figurer etc är tydliga och korrekta. Hon kan också, utan hjälp, muntligt redovisa en klar tankegång i sin problemlösning.

Exempel på en uppgift som Lisa med svårighet klarar

En triangel har en rät vinkel. Den kortaste sidan är 3,9 cm och den längsta är 6,5 cm. Hur lång är höjden mot den längsta sidan?

NATURKUNSKAP

KURS: NATURKUNSKAP A

KURSKOD: NK 200

POÄNG: 30

KURSPLAN

MÅL

Målet för kursen är att eleverna skall tillägna sig de kunskaper som krävs för att förstå och ta ställning till miljöfrågor och till energi- och resursfrågor. Observationer, experiment och fältstudier utgör en bas för kunskapsinhämtandet.

Efter avslutad kurs skall eleven

- ha insikt i hur man med experimentell metodik kan undersöka och analysera olika fenomen i naturen,
- ha naturvetenskapliga kunskaper om livets villkor och utveckling,
- behärska de begrepp som krävs för att förstå ekosystems struktur och dynamik samt inse följderna av de störningar som kan drabba ekosystemen,
- kunna ge exempel på naturliga kretslopp och på hur människans agerande kan påverka dem,
- kunna beskriva och analysera olika naturliga och av människan skapade energiflöden,
- kunna beskriva och analysera växelverkan mellan mänskliga aktiviteter, speciellt sådana aktiviteter som berör den egna studieinriktningen, och miljön,
- kunna beskriva lokala och globala miljöproblem samt diskutera åtgärder för att lösa uppkomna problem,
- kunna tolka och kritiskt granska argument rörande miljö- och resursfrågor och inse att olika ställningstagande medför olika konsekvenser.

BETYGSKRITERIER

GODKÄND

Eleven har viss insikt i ett naturvetenskapligt arbetssätt och kan följa en skriven instruktion för att genomföra en väl definierad

experimentell uppgift. Eleven utför på godtagbar nivå mätningar och undersökningar samt kan muntligt och skriftligt beskriva iakttagelser och resultat.

Eleven kan beskriva ekologiska fakta och begrepp och kan på godtagbar nivå beskriva resultaten av störningar i ekosystem.

Eleven har viss insikt i begreppet energi, har kännedom om några energiformer samt kan ge exempel på olika energiflöden.

Eleven ger exempel på globala och regionala miljöproblem och kan i några fall beskriva lokala miljöproblem till följd av vardaglig och yrkesmässig verksamhet.

VÄL GODKÄND

Eleven har insikter i ett naturvetenskapligt arbetssätt och kan utföra en väl definierad experimentell uppgift. Eleven kan på god nivå genomföra mätningar och undersökningar samt kan beskriva iakttagelser och tolka resultat.

Eleven kan redogöra för ekologiska fakta och begrepp och kan med egna ord beskriva resultaten av störningar i ekosystem.

Eleven har insikt i begreppet energi, har kännedom om några energiformer samt ger exempel på olika energiflöden och naturliga kretslopp.

Eleven kan redogöra för olika lokala miljöproblem som uppstår till följd av vardaglig och yrkesmässig verksamhet.

Eleven kan diskutera och värdera argument rörande miljö- och resursfrågor.

Inledning

Naturkunskap A har till syfte att ge eleverna insikt i naturvetenskapliga problem och frågeställningar rörande miljö- energi- och resursfrågor som eleverna möter i det vardagliga livet. För att förstå och ta ställning till dessa frågor är det laborativa arbetssättet, såsom experiment och fältstudier av stor betydelse. Genom projektarbeten har eleven möjlighet att utveckla och fördjupa sina kunskaper om lokala och globala resursfrågor. Följande exempel bör ses som ett stöd vid tolkning av betygskriterierna.

Elevbeskrivningar

GODKÄND

Eleven kan konkreta fakta och enkla förklaringsmodeller inom centrala områden av kursen, såsom fotosyntes, ekosystem och kretslopp. De luckor som finns är oftast inom abstrakta resonemang och långa orsakskedjor, och har ofta sin grund i bristande förståelse inom fysik och kemi.

Eleven förstår energibegreppet på ett intuitivt sätt och kan använda sin kunskap i valsituationer men kan inte alltid förklara varför. Den godkända eleven kan beskriva vanliga miljöproblem och i en del fall tala om vilka verksamheter problemen beror på. Eleven har också förslag på åtgärder i vissa fall.

Eleven kan med hjälp av handledare utföra experiment och mätningar samt med hjälp av jämförelsematerial dra egna slutsatser.

VÄL GODKÄND

Eleven kan beskriva och förklara även abstrakta ekologiska begrepp och samband.

Den väl godkända eleven förstår energibegreppet, energiomvandlingar och effektiv energianvändning på ett sådant sätt att eleven kan förklara med hjälp av exempel och i vissa fall lösa problem utgående från sin kunskap.

Den väl godkända eleven kan i de flesta fall beskriva miljöproblem och deras orsaker, samt sambanden mellan verksamheter och miljöproblem. Eleven utför relativt självständigt experiment och mätningar samt tolkar dessa.

Elevarbeten med bedömningar

Nedan presenteras några kunskapsområden inom Naturkunskap som konkretiseras med elevarbeten och bedömningar. Dessa exempel utgör en del av kärnämneskursen och avser att ge vägledning vid betygsättningen. Avsikten är ej att vara styrande för valet av innehåll och betygsättning.

Kunskapsområde - Biomassa/bioenergi

JAN BLIR GODKÄND

Jan är orienterad om hur ett ekosystem är uppbyggt och dess funktion. Han återger fakta om producenter och konsumenter samt deras roll i ekosystemet. Jan har viss insikt i sambandet fotosyntes - cellandning. Han har även viss insikt i kolets kretslopp. På godtagbar nivå återger han hur fossila bränslen bildas och hur ökad användning av fossila bränslen medför störningar i ekosystemet. Jan kan på godtagbar nivå beskriva energiprincipen och skiljer mellan olika energiformer.

Jan kan ge exempel på och beskriva några olika energikällor. Han inser att biobränslen är en förnybar energikälla till skillnad från kol, olja etc. Jan inser även att användandet av biobränslen exempelvis energiskog inte medför någon ökning av koldioxidhalten i atmosfären, till skillnad från fossila bränslen. Han kan ge exempel på något miljöproblem som användning av biobränslen orsakar.

STINA BLIR VÄL GODKÄND

Stina redogör på god nivå för ett ekosystems uppbyggnad och funktion, samt hur störningar påverkar detta. Hon har insikt i fotosyntesen och kolets kretslopp. Hon kan på god nivå redogöra för hur fossila bränslen bildas och hur användning av dessa medför störningar på ekosystemet.

Stina kan på god nivå diskutera, värdera och jämföra olika energikällor. Hon har även insikt i olika energiformers kvaliteter. Hon kan kritiskt tolka och granska argument rörande bioenergi ur miljö- och resurssynpunkt.

Experimentell uppgift

Modellförsök

Hur påverkas våra sjöar av sur nederbörd?

Mål

Eleven skall inse sambandet mellan en sjös näringshalt och dess förmåga att motstå sur nederbörd.

Förutsättning

Eleven får tre bägare med vatten: destillerat vatten, kranvatten och kranvatten med tillsats av karbonatjoner, vilka symboliserar sjöar

med olika näringshalt. Genom att mäta ledningsförmågan kan eleven avgöra sjöarnas näringsgrad. Eleven tillsätter utspädd salt-syra portionsvis och följer pH-förändringen kontinuerligt.

Försöket förutsätter att eleven har faktakunskaper och kännedom om sambanden mellan

- ledningsförmåga - näringshalt
- pH-värde - surhetsgrad

samt en viss färdighet i handhavandet av mätinstrumenten.

Efter genomgång och demonstration av mätinstrumenten, utför eleven försöket enligt en skriftlig instruktion.

I en skriftlig redogörelse skall eleven beskriva och kommentera försöket samt redovisa resultatet i form av tabeller och diagram.

KARIN BLIR GODKÄND

Karin utför experimentet med visst stöd av läraren. Hon behöver hjälp av läraren att välja rätt mätområde för ledningsförmågemätningen. Hon behöver också hjälp med att kalibrera pH-metern. När Karin väl påbörjat mätningarna utför hon dessa rutinmässigt, dock med viss osäkerhet. Hon antecknar, efter att fått hjälp med tabellhuvudet, sina mätvärden i tabellform. Karin kan pricka in mätvärdena i ett diagram, om hon får hjälp att välja en lämplig skala. Hon sammanbinder punkterna, men reagerar ej över enstaka mätfel eller avvikelser.

I sin laborationsrapport beskriver Karin försöket i stora drag, på ett sådant sätt att försöket med viss svårighet kan återupprepas. Hennes resultat redovisas både med tabeller och diagram. Hon drar slutsatsen att "sjön" med högst ledningsförmåga har störst förmåga att motstå sur nederbörd.

EVA BLIR VÄL GODKÄND

Eva utför experimentet relativt självständigt. Hon väljer utan hjälp rätt mätområde vid mätning av ledningsförmågan. Eva kan handskas med pH-metern. Hon inser betydelsen av kalibreringen och utför denna efter påminnelse av läraren. Eva utför sedan mätningarna på god nivå och noterar resultaten i en överskådlig tabell. Hon prickar in mätvärdena i ett diagram och sammanbinder punkterna. Då Eva uppmärksammar enstaka mätfel eller avvikelser, kommenterar hon detta.

I sin laborationsrapport beskriver Eva utförligt försöket, på ett

sådant sätt, att försöket med lätthet kan utföras på nytt. Eva inser vilken av bägarna som svarar mot naturvatten av viss typ. Hon kan med egna ord, utifrån sina resultat, förklara sambandet mellan en sjös näringshalt och dess förmåga att motstå sur nederbörd. Hon inser, med stöd av diagrammet, att även näringsrika sjöar har begränsad förmåga att motstå pH-förändringar.

Projektarbete - Globala miljö-och energiproblem

Förutsättningar:

Eleverna får i uppgift att enskilt utföra en litteraturstudie, med miljö- och energianknytning. Projektarbetet skall redovisas både skriftligt och muntligt.

ANNIKA BLIR GODKÄND

HUR PÅVERKAS VI AV VÄXTHUSEFFEKTEN?

Vad är växthuseffekten?

I dag talar vi om växthuseffekten som ett av de värsta miljöhoten. Men växthuseffekten är inte bara en fara, den är också en förutsättning för liv på jorden.

Gaser som t.ex. vattenånga och koldioxid gör att värmestrålningen från solen inte bara reflekteras ut i rymden utan en del stannar kvar på jorden. Utan detta skulle jordens alla hav frysa och vi skulle få en medeltemperatur på -20 grader.

Som sagt tar jorden emot väldiga mängder energi från solens strålar - kortvägig strålning. Huvuddelen av strålningen värmer upp jorden och är en förutsättning för livet, men om inte jorden skulle kylas av på något sätt skulle klimatet bli väldigt hett.

"Nedkylningen" sker genom att jorden sänder ut infraröd strålning tillbaka till rymden.

Atmosfärens gaser hindrar dock en del av strålningen på väg ut i rymden. Om inte detta skulle ske skulle jordytan bli mycket kall.

Koldioxid och vattenånga tar inte upp den inkommande solstrålningen, men däremot den utgående infraröda strålningen. Man säger därför att det fungerar som glaset på ett växthus. Det är det här som kallas växthuseffekten!

Problem och följder

Koldioxiden är en av den viktigaste delen i processen, trots att jordens atmosfär bara innehåller 0,035% koldioxid.

Problemet är att vi människor spär på det här "täcket" i atmosfären just med koldioxid. Dessutom tillför vi också andra gaser som t.ex. freoner, metan och dikväveoxider, som också bidrar till att växthuseffekten förstärks och att jordens klimat blir varmare.

Följderna av temperaturhöjningen kommer att bli stora:

- * Förutsättningen för att grödor ska kunna växa kan ändras.
- * Skogarna minskar.
- * Ökenspridningen påskyndas.
- * Många storstäder kommer att bli outhärdligt varma.
- * Antalet dagar per år med extrema väderförhållanden kommer att öka.
- * Haven kan bli varmare och utvidga sig och polarisarna börjar smälta. Då ökar vattenmängden i haven och följderna blir enorma översvämningar.

Koldioxiden i atmosfären har ökat med 25% sedan början av industrialiseringen, och den beräknas att komma öka med ytterligare 30% under de närmaste 50 åren, om inget görs.

Kommentar

Annika behöver stöd av läraren för att reda ut hur hon skall ta sig an uppgiften. Hon har svårigheter att finna lämplig litteratur. I biblioteket finner hon ett uppslagsverk och nöjer sig med denna enda källa. Av hennes skriftliga redovisning framgår det att hon är starkt bunden till sin förlaga. Annika beskriver växthuseffekten och orsaker till denna. Den egentliga frågeställningen, dvs hur livet påverkas av växthuseffekten, berör hon endast kortfattat. Annika undviker att nämna några åtgärder för att minska följderna av växthuseffekten.

I den muntliga redovisningen är hon beroende av sitt manus. Vid den efterföljande diskussionen har hon svårt att besvara kamraternas frågor .

KARL BLIR VÄL GODKÄND

FRAMTIDENS BILBRÄNSLE

Som alla vet, så har dagens bensindrivna bilar stora brister beträffande avgasutsläppen. De allra flesta av jordens bilar drivs av bensin, som framställs av olja. Bensin som drivmedel har främst två stora brister. Problemet med olja är dels att jordens tillgångar är begränsade, och dels att olja förorenar och förstör miljön på ett eller

annat sätt när den förbränts. Vid förbränning av bensin i en bilmotor bildas förutom rörelseenergi vissa biprodukter t.ex. värme, koldioxid, som bidrar till växthuseffekten.

Om man fortsätter att använda bensin som drivmedel i t.ex. bilar så kommer jordens förråd av oljan att ta slut om några årtionden. Därför så forskar man idag om olika typer av drivmedel till bl.a. bilar som varken förorenar mycket eller finns i små kvantiteter.

I dag har forskarna kommit fram till två typer av drivmedel som verkar väldigt intressanta. Dessas två energikällor är väte och elektricitet. Naturligtvis så finns det problem även med dessa. Fördelarna, respektive nackdelarna, med vätebilar och elbilar ska jag försöka förklara nedan med hjälp av diverse källor.

Elbilen

Elbilen är det bensinbils-alternativet som har kommit långt i forskning och utvecklingen. Det finns idag elbilar ute på marknaden men dessa har vissa brister. I bl.a. USA har biltillverkarna länge arbetat med att ta fram elbilar, men de modeller som hittills framarbetats har varit omöjliga att marknadsföra eftersom de är dyra och ineffektiva, och kan knappast ersätta vanliga bilar med förbränningsmotorer. Men en miljölagstiftning som har antagits i USA på senare år och som ställer höga krav på minskade luftföroreningar, har lett till en helt ny utveckling på detta område. Kalifornien har idag USA:s strängaste miljölagstiftning, som kräver att 2 procent av alla bilar som säljs 1998 måste vara "nollutsläpp-fordon" och det kan bara uppnås med elektriska bilar. I USA så har deras tre största biltillverkare General Motors, Ford och Chrysler tagit fram var sin elbil, men gemensamt för de alla är att de kan köra max 15 mil per tankning.

Det finns flera nackdelar med dagens elbilar. Än idag så har man inte kunnat utveckla några effektiva och billiga batterier som räcker längre eller kan laddas snabbt - men forskning pågår. Dom vanligaste typerna av batterier är blybatterier och nickel/kadmiumbatterier. Blybatterier är billiga men ej särskilt effektiva. Nickel/kadmiumbatterier är väldigt dyra men mer energitäta än blybatterierna. Elbilarna släpper inte ut några avgaser, men samtidigt måste man fråga sig: Vad händer med batterierna när dessa är slutkörda? Kan man återvinna dessa fullt ut? Vem vet? Många av dagens elbilsproducenter är anpassade till stadskörning därför att dom har kort räckvidd, dom är små och smidiga. En tankning tar flera timmar eftersom batterierna måste laddas.

Vätebilen

Alla som vet något om kemi vet antagligen att när väte förbränts så bildas vatten. Detta är en av idéerna till varför väte är lämpligt att använda som bränsle. Väte har två stora fördelar: För det första. Väte kan ersätta dagens bränslen när jordens tillgångar på kolväten (t.ex. olja) börjar sina, om några årtionden, något som i allra högsta grad oroar bilindustrin.

För det andra. Hotet mot miljön och växthuseffekten som orsakas av koldioxidutsläppen gör att man måste finna ett miljövänligare bränsle. Väte erbjuder alltså möjligheter att fungera som ett miljövänligt bränsle.

Varifrån ska man ta allt väte då? Jo, från världshaven genom elektrolys av vatten (H_2O) då bildas väte och syre. Förutom små spår av kväveoxid så bildas bara vattenånga som avgaser vid förbränning.

Men väte har naturligtvis också många nackdelar. Gasen är väldigt explosiv så förutom ekonomiska och teknologiska problem så måste man tänka på säkerheten. Vad händer t.ex. vid en kollision om tanken innehåller väte? En del forskare säger dock att väte stiger genast vid en läcka medan bensinångor ligger kvar längs marken. De företag som främst forskar om väte är BMW och Daimler-Benz i Tyskland men forskningen pågår även i andra länder t.ex. Japan, USA, Kanada etc. om vätemotorer.

Hur ska vätet lagras i tanken? Flytande, i gasform eller i metallhydrider? För att väte ska bibehålla flytande form krävs en temperatur på $-253^{\circ}C$, ett svårt teknologiskt problem att lösa. I gasform upptar vätet 14 gånger så stort utrymme som i flytande form. Dessutom så riskerar nästan 30 procent att läcka ut om tankarna inte är helt täta.

Vad är då väte bundet i metallhydrider? Jo, det är att blanda väte med en metallegering. Själva processen innebär att gasmolekylerna lagras i metallens molekylstruktur, men för att processen ska kunna genomföras krävs det "extremt rent" väte. Fördelarna med metallhydrider är att det är både säkert och utrymmesbesparande. Dessutom är det lätt att få ut vätet ur metallen. Nackdelen med metallhydrider är att en full "tank" väger väldigt mycket.

Idag verkar de viktigaste användningsområdena för vätgasbilar vara kortdistanser i stadstrafik och i miljöer som är känsliga för luftföroreningar, till exempel i gruvor. Det användningsområde för metallhydrider som verkar mest lovande, är i en ny typ av batterier. Metallhydriderna utnyttjas då som elektrod i batteriet och ger elström. Detta gör att batterierna blir laddningsbara och man slipper an-

vända miljögiftet kadmium. Kanske kan man i framtiden utveckla elbilar med metallhydridbatterier - energikombination.

Kommentar

Karl tar sig an uppgiften utan handledning. Han söker metodiskt i biblioteket efter lämplig litteratur. Karl väljer självständigt flera olika källor. Karl uppfattar den givna uppgiften korrekt.

I sin skriftliga rapport redogör Karl, med egna ord och på god nivå, för framtidens drivmedel. Utifrån de olika källorna diskuterar och värderar han dessa ur miljö - och resurssynpunkt. Karl reflekterar över problem som kan uppstå vid användandet av framtidens drivmedel och ger förslag på åtgärder.

Vid den muntliga redovisningen är Karl så förtrogen med sitt ämne, att han är i det närmaste oberoende av sitt manus. Han kan besvara enklare frågor och i viss mån föra en diskussion med kamraterna.

Prov

Förutom prov används även andra bedömningsgrunder som enskilda projektarbeten, grupparbeten, experimentella färdigheter och laborationsrapporter.

Nedan följer några olika elevsvar på en av uppgifterna ur ett prov som kan exemplifiera ett slutprov i kärnämneskursen i Naturkunskap. Ett fullständigt svar på den här uppgiften kräver kunskap inom såväl miljö- som energi- och resursfrågor. Svaret ska då helst beskriva miljömedveten konsumtion vad gäller varor, energi och transporter samt kretsloppstänkande ifråga om restprodukter, dvs sopor.

Eleverna får ut frågan ca en vecka före provet och får förbereda sig hemma. Uppgiften är till för att mäta om eleverna kan tillämpa kunskap som de skaffat sig under kursen. Bedömningen av elevsvaren tar hänsyn också till elevens förmåga att strukturera och analysera i enlighet med Lpf 94 2.1

Utdrag ur provet

Provet innehåller tio frågor. Vid rättningen bedöms svarens kvalitet.

Uppgift

/.../

Del B

Dessa frågor får du förbereda i förväg

Du får förbereda frågorna i förväg men får inte ha med något material till skrivningen.

Fråga 9

Den egna miljöpåverkan

Vad skulle du kunna göra för att minska din/din familjs påverkan på miljön?

Resonera realistiskt, ange vad som är viktigt och mindre viktigt och koppla ihop förändringen med det miljöproblem den kommer att minska.

/.../

ANNA BLIR GODKÄND

Jag kan sortera sopor plast, papper + tidningar, matrester allt för sig. Varför inte ordna en kompost på balkongen fixa 5000 maskar som får njuta av läckerheterna i matan På vintern kan man lägga i citronskal och apelsin skal det luktar gott. Om alla skulle göra det så skulle sopberget minska betydligt och bränningen också. Då kan man återvinna returplast & papper. Om kollektivtrafik ökad och man uppmanade folk att lämna bilen hemma skulle bilavgaser och föroreningar minska. Gör mera mat i mickron, dra ner värmen lite grann är bra miljöknep.

Kommentar

Anna visar att hon kan göra ett medvetet val i en vardaglig situation som berör energi men argumenterar inte för sitt val.

Anna har när det gäller trafiken visat på samband mellan miljöproblem och verksamhet men även i fråga om sopor visat på sådant samband, då mellan livsstil och resurser.

Anna sorterar sopor, komposterar och återvinner. Hon visar dess-

utom att endast om man sorterar sopor kan man återvinna delar av sopberget och minska sopförbränningen.

STAFFAN BLIR VÄL GODKÄND

Det viktigaste är att sortera sopor och återvinna material: Lämna papper till pappersåtervinning, glas till glasåtervinning, mat till komposten. Detta för att inte slösa på jordens resurser och att inte störa kretsloppet utan låta det arbeta naturligt. Pappersåtervinning för att man ska slippa hugga ner för mycket skog.

Handla miljövänliga tvättmedel, papper, batterier mm på så sätt undvika miljöfarliga gifter som förstör naturens ekosystem. Lämna tillbaka använda batterier till affären så att det inte släpps ut kadmium och kvicksilver, som förstör naturen.

Spara energi, genom att inte ha onödigt hög temperatur på element, släcka lampor i rum där man inte vistas, inte använda för mycket vatten när man duschar. Detta för att spara på de fossila bränslena.

Åka mindre bil och mera tåg istället. På så sätt minska utsläppet av koldioxid och andra gifter som förvärrar växthuseffekten och ger försurningar. Detta är det näst viktigaste.

Kommentar

Staffan visar att han förstår energiomvandling genom att nämna att man sparar på fossila bränslen genom att spara belysning och varmvatten. Staffan antyder effektiv energianvändning genom att skilja på onödig och nödvändig uppvärmning.

Staffan ger genomgående goda exempel på samband mellan verksamheter och miljöproblem. Hans resonemang visar förståelse för konsekvenser av vardagliga handlingar.

Staffan ger goda argument för alla sina förslag på åtgärder.

RELIGIONSKUNSKAP

KURS: RELIGIONSKUNSKAP A

KURSKOD: RE 200

POÄNG: 30

KURSPLAN

MÅL

Målet för kursen är att ge eleverna tillfälle att arbeta med sin förståelse och tolkning av omvärlden för att ge den en mening. Eleverna skall få ökade kunskaper om och förståelse för olika religioner och livsåskådningar. Eleverna skall också få möjlighet att reflektera över existentiella och etiska frågor utifrån olika perspektiv och öva sig i att identifiera sådana problemsituationer som aktualiseras utifrån den valda studieinriktningen.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna redovisa insikter i kristendomens och andra världsreligioners och livsåskådningars huvudtankar, värderingar, traditioner, uttrycksformer och urkunder,
- kunna beskriva och förstå hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla,
- kunna reflektera över och argumentera kring existentiella frågor inom tro, etik och livsåskådning och med respekt för andra människors uppfattning kunna motivera en egen ståndpunkt,
- kunna arbeta allt mer medvetet med sina egna livs- och moralfrågor och ta ansvar för att utforma en personlig hållning i dessa frågor samt förstå konsekvenserna av denna för andra människor, samhälls- och yrkesliv.

BETYGSKRITERIER

GODKÄND

Eleven kan redovisa elementära insikter i kristendomens och några andra världsreligioners och livsåskådningars huvudtankar och uttryckssätt. Eleven uttrycker viss tolerans gentemot andra synsätt.

Eleven känner till några enkla etiska resonemangsmodeller och motiverar med stöd av dessa egna ställningstaganden i kända och vardagliga situationer.

Eleven har viss insikt i hur de egna värderingarna påverkar samhället.

VÄL GODKÄND

Eleven har både goda insikter i och helhetsuppfattning om kristendomens och några andra världsreligioners och livsåskådningars huvudtankar och uttryckssätt. Eleven uttrycker tolerans gentemot andra synsätt.

Eleven uppvisar goda insikter i olika etiska teorier och kan tillämpa dessa i näraliggande situationer och i aktuella samhällsfrågor.

Eleven har god förståelse för etiska grundvärderingar och deras betydelse för yrkesliv och samhälle, nationellt och internationellt.

Inledning

I kursplanen under Mål betonas starkt elevens egen livstolkningsprocess. Det är alltså viktigt att utforma kursen så att detta mål kan uppnås och utvärderas.

Kunskaps- och insiktsprocessen i religionskunskapen måste få möjlighet att bära frukt. Ämnet ska utveckla förståelse för och förtrogenhet med livstolkningarnas och livsåskådningarnas nyanser, respekt för mångfalden och förmåga att ange skäl för egna ställningstaganden.

Målet att eleven skall ta ansvar för en personlig hållning i livsåskådningsfrågor och dessutom förstå konsekvenserna av denna för andra människor och samhället är en del av denna livstolkningsprocess som skall utvärderas. Detta mål måste ha åtminstone två viktiga komponenter: kunskap om hur de egna värderingarna påverkar både i det lilla (familj, vänskrets och arbetskamrater) och i det stora (kommunalt, nationellt, internationellt), och kunskap om möjligheterna (att påverka politiska processer, påverkan genom uppfostran av barn och påverkan genom samverkan med andra i olika sammanhang) och farorna (att utsätta andra för ris-

ker, fysiskt eller psykiskt lidande eller andra slag av negativ påverkan).

Kursplanen innehåller krav på att eleven ska kunna reflektera över och argumentera kring existentiella frågor inom tro, etik och livsåskådning och med respekt för andra människors uppfattning kunna motivera en egen ståndpunkt (se vidare avsnitten Uppgifter och elevsvar nedan).

Elevbeskrivningar

GUNILLA BLIR GODKÄND

Gunilla läser inte regelbundet läxorna och har vissa kunskapsluckor av klassamtalen att döma. Hon räcker sällan upp handen men kan ge svar på direkta frågor. Hon klarar bäst de frågor som återger bokens eller lärarens formuleringar. Det handlar sällan om några jämförelser eller självständiga funderingar i anslutning till undervisningen. I samtalen och diskussionerna gör hon inlägg då och då. Det handlar dels om saker hon läst i läroboken, dels om egna ställningstaganden i frågor som diskuteras. Dessa områden tycks ofta helt skilda åt. Mera sällan ställer hon frågor som innebär en positiv nyfikenhet.

Oftare än önskvärt stannar hon utanför meningsutbyten om livsåskådningsfrågor, där det handlar om kopplingar mellan trosystem och egen livserfarenhet. Hon kan beskriva hur hon tror på "någon makt" och på att det nog blir en fortsättning efter döden, samtidigt som hon accepterar att alla inte tror som hon. Hon uttrycker skepsis och ibland irritation över vad hon ser som fanatism. Under diskussioner och samtal avspeglar språket kategoriska omdömen där nyanser vore önskvärda.

Gunilla har betydligt lättare att ta till sig och tala om de uttryck som religionerna tar sig i familjeliv och religiösa fester, än det som hör till tänkandet och begreppen som ligger bakom fenomenen.

Gunilla har ganska lätt för att återge vad läroboken säger om t.ex. sakramenten i katolska kyrkan, däremot klarar hon inte så bra jämförelsen mellan sakrament i olika kyrkotraditioner.

Gunilla kan kort beskriva några kännetecken för en främmande religion eller livsåskådning, men hon hade mycket besvärligare med den aktuella religionens syn på samhällsfrågor och könsroller. Hon minns inte detaljer från genomgångar, men vet vilka tre religioner som räknar Jerusalem som helig stad. På frågan vad Jesus hade för religion känner hon sig osäker.

Gunilla vet att i Sverige har alla rätt att utöva sin tro, men kan inte, trots denna kunskap tillämpa den i en vardagsnära situation. Hon kan inte återge några linjer i den svenska religionsfrihetens utveckling, men vet att "numera får man tro som man vill, och det gör jag också".

Uttalanden i etiska frågor förblir ofta okänsliga för komplikationsgraden i frågorna. Abortfrågan avgörs enkelt med "Det är kvinnans kropp!" eller "Abort är ju mord".

Hon känner till att vissa i första hand ser till konsekvenserna när de tar ställning i moraliska konflikter, medan andra håller sig till vad de uppfattar som sin plikt. När hon tar ställning till frågor, som hon sannolikt kommer att möta i livet och i vardagliga sammanhang, kan hon på ett enkelt sätt motivera sina ställningstaganden med hjälp av dessa modeller. Gunilla känner till några exempel på hur de egna värderingarna påverkar andra, i vardagliga situationer och i samhället. Gunilla förstår betydelsen av att det finns vissa gemensamma uppfattningar som utgör samhällets värdegrund.

Gunilla kan tänka sig att engagera sig i Amnesty "när hon får tid". Hon tycker att de gör ett bra jobb. "Alla borde göra något åt orättvisorna", tycker hon.

VILHELM BLIR VÄL GODKÄND

Vilhelm deltar aktivt i undervisningen. När han frågar och svarar går han utanför det reproducerbara och deltar gärna i samtal och diskussioner. Det han tycker och tror relateras på olika sätt till det som behandlas i undervisningen och han har ett nyanserat förhållningssätt till massmediernas presentation av till exempel religiösa konflikter. Han kan analysera bakomliggande och utlösande faktorer.

Vid diskussioner om livsåskådningsfrågor, där den egna livserfarenheten relateras till olika trossystem, redovisar Vilhelm en genomtänkt uppfattning. Han kan beskriva och motivera denna uppfattning samtidigt som han har förståelse för andra uppfattningar, eftersom han inser att livsåskådningar kan ta sig skiftande uttrycksformer. Tolerans och en öppen dialog ser han som förutsättningar för en väg ut ur fanatism och extremism.

Under diskussioner och samtal om livsåskådningar och etik kan Vilhelm tolka sammanhang och argumentera och ta ställning på ett nyanserat sätt.

Vilhelm har goda faktakunskaper om de religioner som behandlas under kursen och förstår vilka tankar som ligger bakom. Han

kan till exempel göra jämförelser mellan hinduisk och buddhistisk verklighetsuppfattning eller formulera självständiga frågor om konsekvensen av kristen människosyn. Orsakerna till konflikten i Mellanöstern redovisar Vilhelm ganska utförligt och kan dessutom se samband mellan religiösa behov och politiska utspel. Med andra ord har han insikt om vad andra människor betraktar som heligt och respekterar deras uppfattning.

Att formulera en egen livshållning tycker Vilhelm är viktigt samtidigt som han inser att hans uppfattning kan komma att förändras och/eller fördjupas. Med bibehållen respekt för andras uppfattning är han också öppen för diskussion och meningsutbyte. Han inser att ett mångkulturellt samhälle innebär svårigheter, men också möjligheter, och att respekt och tolerans är viktiga attityder. Han förstår att en väl underbyggd tolerans är något aktivt som kräver inlevelse i andra människors situation och kunskap om hur deras tro gestaltar sig.

När Vilhelm uttalar sig i etiska frågor är han förtrogen med de etiska modellerna för ställningstagande i moraliska frågor och inser komplikationsgraden. Han kan motivera sitt ställningstagande med hjälp av dessa och förstår hur de egna värderingarna påverkar andra på olika plan. Dessutom kan han peka på samband mellan egna ställningstaganden och andra människors väl och ve; att vårt inflytande innebär möjligheter såväl som stort ansvar gentemot andra människor. Han inser också vilken betydelse en gemensam syn i vissa grundläggande frågor har för samhällets värdegrund. Vilhelm är engagerad i ideologiska frågor och han ser sambanden mellan ideologi och praktik.

Uppgifter och elevsvar

En Buddhalegend

Utifrån studium och analys av en Buddhalegend, med legendens typiska språk och karaktär fick eleverna på ett förhör uppgiften att formulera vad som var specifikt i buddhismen i förhållande till hinduismen.

GODKÄND

Jag tycker att det är konstigt att så många människor kan tro på denna historia. Den är så full av överdrifter, till exempel att Siddharta Gautama bara åt ett sesamfrö om dagen. Buddhalegenden vill visa att det inte tjänar någonting till att tillbe de gudar som finns. För övrigt tycker jag att buddhismans utveckling visar att människor har en slags inbyggd vilja att tillbe en Gud, eftersom man senare, speciellt i den norra buddhismen har börjat tillbe Buddha som en Gud.

VÄL GODKÄND

Siddharta Gautama föddes i en hinduisk familj. Braminer spådde att fyra tecken skulle ändra hans liv, nämligen en åldring, en sjuk, en död och en munk. För att skydda Siddharta från dessa upplevelser fick han växa upp avskilt i lyx och överflöd. Trots detta såg Siddharta dessa tecken och insåg att allt var förgängligt och därmed lidande. Så till vida är hindun och buddhisten överens. Han beslöt då att bli munk och sedan asket. Då åt han bara ett sesamfrö om dagen och var så nära existensens upphörande som man kan komma. Inte heller detta livssätt ledde någonvart, eftersom han bara skulle återfödas på nytt. Han sökte därför finna ett svar genom att gå en medelväg. En dag när han satt och mediterade insåg han att han skulle bli en Buddha, men i sitt upplysta tillstånd fann han ingen gudomlig ursubstans, utan bara förgänglighet.

När det ondas furste förstod att frälsningens stund var kommen, beslöt han att förhindra den. Gudarna radade upp sig för att skydda Buddha, men flydde när det ondas furste kom med sin här. Buddha, som nu var ensam kvar förlitade sig på det goda, visa och sanna i livet och Maras vapen förvandlades till blommor och diskusen till en krans, symbolen för seger, Mara flydde och Buddha blev hyllad av gudarna. Buddha var herre över gudarna eftersom de också var förgängliga. Buddha fann vägen ut ur lidandet och lidandets kretslopp var äntligen brutet.

Nirvana, utslocknande, är frälsningsmålet.

Livets mening enligt judendomen

Att formulera livets mening enligt judendomen kan vara en annan uppgift i kursen i religionskunskap. Här följer två lösningar på en sådan uppgift.

GODKÄND

Judarna är ett av Gud utvalt folk. De lär ha fått vissa uppgifter som att till exempel lyda lagen och om de gör det skall Gud beskydda dem. Sedan skall de sprida tron.

VÅL GODKÄND

Judarna har blivit utvalda av Gud för att visa mänskligheten att att Gud är en realitet även om han ibland är oändligt långt bort. Livets mening är mötet mellan Gud och människor, vilket bekräftas av en känd jude, som lär ha sagt att "all real living is meeting". Guds bud är en dimension av livets mening, för att genom att befalla har Gud accepterat människan som ansvarsfull. De befallningar, som Gud ger kan förverkligas på grund av relationen mellan Gud och människor. Denna relation är i sin tur möjlig endast genom Guds outgrundliga kärlek till sitt egendomsfolk.

Kristen människosyn och gudsuppfattning

Liknelsen om den förlorade sonen ger en god inblick i kristen människosyn och gudsuppfattning. Efter studium av denna text presenterades följande tolkningar:

GODKÄND

De två sönerna har alltid varit olika och kommer alltid att vara det. Fadern är förlåtande för den sonen, som rest till det andra landet kommer hem och ber om förlåtelse och han får den. Man kan nästan tycka att fadern gillar den yngre sonen mer än den äldre för när den äldre sonen säger att fadern aldrig har gett honom något. Fadern fylls med medlidande när han ser den yngre sonen lida och hjälper honom att känna sig uppskattad. Den äldre sonen, som kommer hem och hör musiken och dansen blir besviken för att fadern har förlåtit den yngre sonen och känner sig orättvist behandlad. Han försöker att förklara att den yngre sonen har gjort något som inte bör förlåtas, men fadern har ett så stort hjärta att han lyckas förlåta honom. Fadern har haft båda sönerna i början och sedan förlorade han den ena och kunde behålla den andra. Han är ju så förlåtande och har saknat sin andra son att han kan göra vad som helst för att få behålla båda.

VÄL GODKÄND

Människosynen i kristendomen är tolerant. En person kan begå många olika synder, men blir trots det förlåten. För Gud är alla lika oavsett synd, bara man inser sin skuld och ångrar sig. Det gör ju den yngre sonen. Han är så ångerfull att han memorerar sin replik till fadern för att inte komma av sig. Han inser vidden av sin synd, nämligen den totala gudsfrånvändheten. Människan är alltså benägen till synd, men söker sig också tillbaka till sitt ursprung — Gud.

Gudsbilden i kristendomen är sådan att Gud förlåter, när man har syndat mot honom. Gud är också rättvis ur ett gudomligt perspektiv även om människan inte alltid tycker så. Gud tycker lika mycket om alla människor oavsett om de har syndat emot honom, medan människan tycker olika mycket om andra människor i sin omgivning beroende på vilka gärningar man har gjort. Människor bör vara förlåtande i grunden, men det finns många som inte är det. Den äldre sonen kanske skulle fundera över det kristna budskapet om att älska sin nästa som sig själv. Människan är inte alltid rättvis utan hon är ofta egoistisk och tänker bara på sitt eget bästa.

Livsåskådningsreflektioner

I en essäliknande framställning presenterar elever följande förhållningssätt till tillvaron:

GODKÄND (TVÅ VARIANTER)

1) Av mina erfarenheter av religion så tror jag att jag har fått ett svar om vad som kommer att hända när man dör. Jag har som liten trott på Gud och gör det fortfarande. Jag tror alltså att efter man dött så lever själen vidare uppe i himlen. Men vad som väntar har jag inte en aning om, bara att man fortsätter att leva. Anledningen att jag tror på Gud är att jag växt upp i en sådan miljö, där jag redan som liten gick till kyrkan. Fast jag inte går så ofta till kyrkan nu så har jag fortfarande tron kvar på Gud. Det är nog det viktigaste tror jag, att man är fast om det man tror. Många säger att Gud inte finns och det förstår jag folk som säger. De har själva aldrig haft något tillfälle att möta Gud, de har kanske aldrig varit i kyrkan. Allt tycks bara vara något trams som inte är sant. Det är precis samma sak som att jag tror på Gud och inte fattar hinduismens tankesätt.

II) Hur religioner har uppkommit tror jag inte är någon speciellt svår fråga. Det kan nog förklaras i ett antal steg och fungerar på ungefär samma sätt som när man tar fram en ny fysisk formel. För att verifiera en tes utförs ytterligare experiment. Det är här problemen med religion uppstår eftersom det finns en avgörande skillnad mellan religion och vetenskap. Det går ju inte att göra opartiska verifierade experiment inom religionen. Det är väl därför det kallas tro. Min egen livsåskådning ger mig stora problem, eftersom jag inte i förväg vet vilket beslut jag kommer att fatta i en speciell situation. Det viktigaste i livet tror jag är den personliga friheten, att inom rimliga gränser få fatta egna beslut.

VÄL GODKÄND (TVÅ VARIANTER)

I) Jag har rötter i det starkt hinduiska Indien genom mina föräldrar, som är födda och uppvuxna där. Min tro är alltså hinduisk. Jag har även kunnat ta del av andra religioner och då främst kristendomen eftersom jag varit medlem i en ungdomskör i svenska kyrkan. Detta privilegium har gett mig en inblick i de kristna traditioner, som delvis genomsyrar Sverige. Min livsåskådning har alltså sin tyngdpunkt i hinduismen. Jag tror inte på att det endast finns en väg till frälsning utan anser att alla religioner är korrekta. Precis som det finns flera sätt att ta sig upp på taket, finns det möjligheter att nå frälsning på olika sätt, för att uttrycka det som Ramakrishna gjorde om jag minns rätt. Jag anser att det inte bara är religioner, som är vägar till mening utan att även ateism kan vara det. Ateism är ju också en sorts tro. Att ha någon form av tro och att finna mening i livet tycker jag är viktigt. Det blir så destruktivt utan dessa förhållningssätt.

II) (Efter en utförlig kyrkohistorisk framställning om människans förhållningssätt till religion presenterar en elev sin livshållning:)

Detta har medfört att vi, medborgarna födda ca. 60- och framåt har gått miste om den här andliga helhetssynen som kyrkan representerade. Drömmen om himlen när man dör har ersatts med drömmen om en mobiltelefon i morgon och en fasa inför döden, skulle man kunna säga om det drivs till sin spets. Självklart finns det människor som ser detta som en brist eller ett andligt fattigdomsbevis, vilket i sin tur förklarar diverse företeelser såsom alternativa ungdomskulturer och sekter i vårt samhälle. Vad jag vill peka på i mitt resonemang är två saker. För det första är jag och alla andra produkter av vår tid och således dyrkar jag pengar, statusprylar och kortsiktig tillfredsställelse i största allmänhet. För det andra är jag

en tillräckligt insiktsfull person för att vara medveten om detta och kan utifrån denna plattform gå vidare i jakten på en omspannande livsfilosofi och något att tro på. Just nu tror jag på "pengarnas helande kraft för olyckliga själar", men jag jobbar vidare som den insiktsfulla, cyniske generation x-ungdomen, som jag ser mig själv som. Eftersom "tro är en process", som min konfirmationspräst sa, dyker jag kanske upp som agitator på barrikaderna eller som koncernchef i ett framgångsrikt dataföretag. Eller varför inte en Dharmaluffare? DET vore verkligen något. O, vem vet vad underbara ting framtiden döljer i sitt sköte! Om man ser till helheten och betänker "observatörens plats i universum" (född -76 i västvärlden med kristen etik och västerländsk humanism i uppfostringsbagaget) förstår man vad det handlar om. Sådana grundläggande värderingar överger man inte utan vidare och det innebär att jag, oavsett skepnad, alltid kommer att försvara och kämpa för mitt bagage.

Elevuppgifter med bedömningar

Elevuppgift I

Det är fredag och du och din kompis får veta att ni i eftermiddag ska ta hand om två gäststudenter som just anlänt till Sverige. Eftersom de är judar föreslår ni ett besök i synagogan och eventuellt middag på restaurang tillsammans med dem. Ni får också veta att den ena är ortodox och den andra liberal. Hur förlöper kvällen?

ELEVEN BLIR GODKÄND

Med följande svar blir eleven Godkänd.

Eftersom det är fredag kväll och det betyder att det är sabbat dag, vilodagen, och på sabbat dagen går man på besök till synagogan och efteråt går man hem och firar sabbat dagen och inget arbete ska utföras. Och man äter middag med familjen, sjunger, läser böneskrifter. De ortodoxa judarna lever efter lagarna i Toran i vår tid. De måste fira sabbat dagen, men de liberala judar tolkar Toran på ett friare och modernare sätt, så att den ger anpassning till det moderna livet. Eftersom gästerna är en ortodox och en liberal så kan vi tillbringa kvällen enligt det judiska traditionen så att den ortodoxa gästen firar sabbaten och lära kända judendomen också. På så

sätt kan vi respektera deras tro och åsikt och samtidigt lära någonting nytt också.

Kommentar

Eleven ger isolerade för frågan relevanta fakta. Sammanhanget är vagt och ogenomtänkt.

ELEVEN BLIR VÄL GODKÄND

Med följande svar blir eleven Väl godkänd.

Gäststudenterna hette Efraim (en ortodox jude från Jerusalem) och Rebecca (en liberal judinna från Tel Aviv).

Vi möttes på Centralstationen och presenterade varandra. Efraim bar traditionell klädsel och pratade halvdålig engelska och Rebecca hade modernare kläder och talade utmärkt engelska, så hon blev något av en tolk för oss.

Vi tog bussen till synagogan och Efraim förklarade utförligt hur synagogan ser ut och diverse gudstjänster. Väl där pågick en ceremoni inför sabbaten och vi satte oss ned och såg på (efter en del käbbel blev det den sidan där könen sitter blandade). Efraim var mycket aktiv och vi förvånades över hur väl han kunde sin hebreiska och sina böner. Rebecca satt mest tyst och verkade närmast generad.

Därefter gick vi till en restaurang i närheten. På vägen diskuterade vi vad vi skulle göra och genast märkte vi att Rebecca gärna ville gå ut på disco eller liknande och absolut inte Efraim. En livlig diskussion följde men de verkade ganska låsta i sina ståndpunkter om kvinnans roll, sabbaten osv så vi bytte samtalsämne.

På restaurangen hade Efraim vissa problem att hitta något "rent" att äta och till slut blev det lamm, men vi andra tog fläskfilé, även Rebecca till Efraims stora förtret. Efraim öste ur sig en ström av hetsiga hebreiska ord men Rebecca bet tillbaks och förklarade på engelska att Efraim levde kvar i Jesu tid. Senare, framåt efterrätten började vi prata om palastinierna och det visade sig vara ett misstag. Efraim fick mest problem när vi satte fredstanken i religionen mot dagens förtryck av palestinierna. Båda var dock överens om att fredsfördraget var ett steg i rätt riktning.

Senare på kvällen, när vi hade promenerat den korta vägen hem för att Efraim skulle slippa bryta sabbatsbudet, satt vi i köket och småpratade. Det visade sig till slut att de hade mycket gemensamt och vi kunde till och med ana en viss längtan efter mer frihet hos

Efraim. Kvällen slutade mycket trevligt och vi blev alla goda vänner.

Kommentar

Eleven ger ett deskriptivt svar utifrån centrala och relevanta fakta. Dessutom redogör eleven för några bakgrunder och bakomliggande orsaker, dvs kan till viss del se sammanhang.

Elevuppgift II

Det kommer en ny elev till klassen. Anna är mycket charmig, populär bland pojkarna och omtyckt av lärarna. Flickorna tar avstånd från henne och hon hamnar utanför deras gemenskap. Hon försöker ta kontakt men avvisas bestämt. Hon känner sig ensam och utstött.

En eftermiddag på väg hem från skolan planerar tjejgänget en träff med några killar i klassen.

- Ska vi inte fråga Anna? undrar Stina. Vi borde vara goda kamrater och bjuda henne. Tänk om ni skulle vara i hennes kläder, skulle inte ni bli glada och tycka att vi var bussiga som frågade henne... Visst, vi kan strunta i det, men vad kan det få för konsekvenser för henne? Hennes liv?

- Äsch, fnyser Erika. Hon får faktiskt skylla sig själv. Dessutom är det hennes ensak om hon vill sura för sig själv. Vill man så kan man.

- Vi har det bra som vi har det i vårt tjejgäng, inflikar Lisa. Hon passar inte in. Som det är nu så känner jag inte för henne.

- a) Redogör för de tre etiska resonemangsmodellerna utifrån den givna berättelsen.
- b) Vilka konsekvenser får dessa ställningstaganden för Anna?
- c) Vilka konsekvenser får dessa ställningstaganden för tjejgänget?
- d) Vilka konsekvenser får dessa ställningstaganden i ett samhälle, om dessa var ledande grundideologier? Internationellt?
- e) Vilken av dessa föredrar du? Motivera!

I följande text kommenteras vad som kännetecknar elever för de olika betygen.

ELEVEN BLIR GODKÄND

Den godkända eleven ger i första hand ett deskriptivt svar och ger exempel på några enkla etiska resonemangsmodeller. Eleven gör det på ett enkelt och ett kortfattat sätt.

Eleven kan överblicka konsekvenserna för dessa ställningstaganden i en känd vardaglig situation. Däremot har eleven svårt att göra detta i ett mer komplext sammanhang eller i en aktuell samhällsfråga.

Eleven har påbörjat ett eget ställningstagande på vaga grunder utan att närmare reflektera och syna argumenten.

I diskussionen argumenterar eleven till viss del med förhastade generaliseringar men kan i vissa fall visa öppenhet mot andras synsätt.

Eleven tar ställning utifrån kategoriska omdömen.

ELEVEN BLIR VÄL GODKÄND

Den elev som blir väl godkänd ger ett deskriptivt svar och redogör för tre etiska teorier på ett välgrundat och utvecklat sätt.

Eleven kan se samband mellan teori och praktik, inte endast i ett vardagligt utan även i ett samhälleligt perspektiv.

Eleven har på väl genomarbetad grund formulerat ett klart ställningstagande.

I diskussionen argumenterar eleven utifrån ett öppet perspektiv, kan leva sig in i andra människors situation och bygger sina argument på kunskap och värderingar som ej är förhastade.

Kommentar till toleransbegreppet

Med tolerans kan man mena att eleven har förmåga till inlevelse i och medkänsla för andra människors situation. Eleven förmår beskriva, förklara och förstå de historiska, kulturella och religiösa orsakerna till egna och andras ställningstaganden. Detta innebär inte acceptans eller något fördömande.

I avsnittet Syfte i kursplanen för ämnet står:

"/.../ Genom möten med människor från olika traditioner, kulturer och religiösa seder skall eleverna fördjupa sin inlevelse i, förståelse och respekt för andra människor. På så sätt främjas tolerans. Eleverna får härigenom en beredskap för att motverka att människor utsätts för förtryck för sin religions eller sin livsåskådning skull. /.../"

Denna skrivning följs upp bland kursplanemålen med att eleven efter genomgången kurs skall:

"kunna beskriva och förstå hur religion och livsåskådning tar sig uttryck i människors sätt att tänka och handla".

Bland kriterierna på betygsnivån Godkänd anges att:

"Eleven uttrycker viss tolerans gentemot andra synsätt".

För Vål godkänd anges följande:

"Eleven uttrycker tolerans gentemot andra synsätt".

Att göra eleverna toleranta, är inte ett krav som nämns bland kursplanemålen. Istället finns det med som ett av flera kriterier på att en viss betygsnivå har uppnåtts. Ett kriterium är ett tecken på att en viss betygsnivå har uppnåtts. Det är alltså inte elevens tolerans som betygsätts i religionskunskap. Istället skall förekomsten av en tolerant attityd indikera nyfikenhet på andra människors tro och hur den påverkar sättet att leva och tänka, förmåga till inlevelse och beredskap att se med granskande ögon både på egna synsätt och andras.

Begreppet tolerans tycks innebära ett visst aspektseende; begreppet beskriver relationen till grupper av olika religiös, etnisk och kulturell identitet ur den starkares, ur majoritetens synvinkel.

Begreppet tolerans beskriver ett förhållningssätt som innebär att någon eller några tillåter någon annan eller några andra att ha en viss åsikt eller ett visst beteende.

Tolerans innebär naturligtvis inte någon relativisering av sanningen. Att själv vara övertygad om en viss ståndpunkts riktighet är förenligt med att låta andra människor ha motsatt övertygelse och intressera sig för hur de resonerar.

Att visa tolerans kan vara att med bibehållen respekt för andras religion eller livsåskådning motivera en egen ståndpunkt. Det kan vara viktigt att känna till något om hur tros- och religionsfriheten har utformats i Sverige och varför denna grundlagsfästa rättighet kommer att fokuseras alltmer i ett mångkulturellt Sverige. Eleven kan t.ex. skilja mellan främlingsfientlighet och rasism, och vet något om hur kunskaper påverkar våra attityder till andra människor.

Ett av tecknen på att en elev har uppnått godkänd-nivån (det att han visar "viss tolerans"), är att han har börjat inse vikten av att man inte skall försöka hindra eller försvåra för en annan grupp att utöva sin tro och kultur. Ett minimum av tolerans innebär att en person, även om hon för egen del ogillar en viss åskådning eller

kultur, inser värdet av att alla grupper har rätt till och får möjlighet att hålla fast vid och utveckla sin religiösa, kulturella eller etniska identitet.

SAMHÄLLSKUNSKAP

KURS: SAMHÄLLSKUNSKAP A

KURSKOD: SH 200

POÄNG: 90

KURSPLAN

MÅL

Målet för kursen är att eleverna skall få fördjupa och strukturera sina kunskaper om samhälle, arbetsliv och ekonomi genom studier av skilda samhällsfrågor. Eleverna skall få reflektera över, analysera och diskutera samhällsförhållanden i Sverige och andra länder. Eleverna skall också få möjlighet att fördjupa sig i någon samhällsfråga av särskild betydelse för deras respektive studieinriktning.

Kursen skall genom såväl innehåll som form bidra till att förmedla och hos eleverna förankra de värden som vårt samhällsliv vilar på.

Efter genomgången kurs skall eleven

- kunna redogöra för viktiga politiska ideologier och deras utveckling samt hur dessa ideologier påverkar synen på olika samhällsförhållanden,
- ha fördjupade kunskaper om hur det svenska samhället växt fram och fungerar i dag samt kunna göra vissa jämförelser med förhållanden i andra länder,
- känna till vad som påverkar samhällets, företagens och individens ekonomiska förhållanden,
- kunna lägga historiska perspektiv på den ekonomiska, politiska och sociala utvecklingen,
- kunna reflektera över internationella relationer och globala förhållanden ur ekonomiska, sociala, politiska, folkrättsliga och kulturella aspekter samt vara medveten om förutsättningarna för internationell samverkan och den svenska säkerhetspolitikens mål och medel,
- kunna använda olika kunskapskällor och verktyg för att analysera och diskutera samhällsfrågor ur olika infallsvinklar och så att de egna åsikterna tydligt framgår.

BETYGSKRITERIER

GODKÄND

Eleven deltar i och tar ett visst eget ansvar för studieplaneringen i samhällskunskap.

I studiet av skilda samhällsfrågor söker eleven sig fram till, använder och presenterar relevanta fakta, såväl inhemska som internationella. Eleven ser på frågorna utifrån olika perspektiv och värderingar och anger orsaker och konsekvenser i den valda frågan. Eleven drar egna slutsatser och uppvisar ett begynnande eget ställningstagande.

Utifrån en historisk bakgrund kan eleven till vissa delar beskriva det svenska samhället ur ekonomisk, politisk och social aspekt.

Eleven har tillägnat sig en grundläggande kunskap om sin egen och andra människors livsvillkor och kulturella identitet.

Eleven redogör för hur olika idéer och värderingar i samhället har utvecklats och hur de styr människors tänkande och handlingar.

VÄL GODKÄND

Eleven deltar aktivt och ansvarsfullt i studieplaneringen i samhällskunskap.

Eleven kan utifrån olika perspektiv och värderingar söka fram, välja ut, sammanställa och analysera ett brett utbud av inhemska och internationella fakta för att belysa olika aspekter samt ange orsaker och konsekvenser i valda samhällsfrågor.

Eleven uttrycker och argumenterar för en egen ståndpunkt och drar analyserande och reflekterande slutsatser.

Eleven har tillägnat sig grundläggande kunskaper om ekonomisk, politisk och social utveckling i ett historiskt perspektiv och kan förklara svenskt samhällsliv under 1900-talet.

Eleven har insikt i individers och grupperas skilda livsvillkor och kulturella identitet.

Eleven har insikt i om hur olika idéer och värderingar har utvecklats och om hur detta kan påverka egna och andras ställningstagande i skilda samhällsfrågor.

Inledning

Genom reflektion över, analys av och diskussion om olika samhällsförhållanden ska eleven fördjupa och strukturera sina kunskaper om olika samhällsfrågor. Särskilt viktigt för ämnet är att ta upp den demokratiska värdegrunden i ett analyserande perspektiv för att vidareutveckla och förankra den. Både i kursplan och i nationella betygskriterier betonas vägen till kunskapen. I detta perspektiv är det viktigt att variera arbetsformerna och redovisnings-sätten.

Konkretisering av betygskriterierna

ROBERT BLIR GODKÄND

Robert gör sina uppgifter, lämnar in arbeten i tid, men är inte särskilt aktiv på lektionerna. Han följer dock med, för anteckningar och ställer frågor då han inte förstår en genomgång.

Robert har grundläggande faktakunskaper och kan med dessa beskriva och redogöra för hur det svenska samhället vuxit fram och är organiserat politiskt, ekonomiskt och socialt. Han kan göra vissa internationella jämförelser och förstår att livsvillkoren skiljer sig åt för individer och grupper både i Sverige och andra länder.

Han kan återge det huvudsakliga innehållet i texter och förstå olika resonemang, men kan behöva hjälp med förklaringar av fackuttryck. Han kan föra enkla orsaksresonemang, men har svårt att se samband. Han kan i viss utsträckning visa på konsekvenser av olika åtgärder.

Robert klarar av att besvara främst faktafrågor, men har svårare med förståelsefrågor.

Robert har åsikter om olika samhällsförhållanden, drar vissa slutsatser och argumenterar för dem. Ibland är det dock fråga om grova generaliseringar. Han förstår att det finns olika tolkningar av händelser, och kan ibland redogöra för dessa.

Robert kan om han får i uppgift förmedla nyheter på både lokal, nationell- och global nivå, men följer annars inte med i det dagliga nyhetsflödet.

När det gäller projektarbete kan Robert behöva hjälp med att formulera frågeställningar och göra en arbetsplan. När han väl fått denna hjälp klarar han av att genomföra undersökningen, men söker svar på sina frågeställningar i endast en eller ett par källor. Robert har svårigheter med att bearbeta sitt källmaterial och att

plocka fram det väsentliga. Analysen blir snarast en sammanfattning.

När Robert presenterar sin uppgift muntligt för sina kamrater är han ganska bunden vid förlagan och kan ha lite svårt att besvara frågor efter redovisningen.

AMANDA BLIR VÄL GODKÄND

Amanda kommer med förslag på hur arbetet ska läggas upp, deltar aktivt i undervisningen och ställer ofta relevanta frågor.

Amanda förstår hur det svenska samhället har vuxit fram och är organiserat politiskt, ekonomiskt och socialt. Hon har även goda kunskaper om förhållanden i andra länder. Hon förstår att livsvillkoren skiljer sig åt för individer och grupper och kan se skilda förklaringar till detta. Hon förstår mera komplicerade resonemang, ser samband och konsekvenser av handlingar och kan ofta visa på paralleller.

Amanda kan besvara inte bara de flesta faktafrågor utan också förståelsefrågor, dessutom klarar hon av färdighetsuppgifter, flera analysfrågor och en del teoretiska modeller inom ekonomi och politik.

Amanda har egna åsikter om olika samhällsförhållanden och kan argumentera för dem, hon har även förståelse för andras åsikter.

Amanda följer med i det dagliga nyhetsflödet. Hon förstår att det finns olika tolkningar av händelser, och kan ofta redogöra för dessa.

När det gäller projektarbete arbetar Amanda självständigt med olika frågeställningar. Hon behöver endast hjälp när det uppstår svårare problem. När hon söker svar på sina frågeställningar nöjer hon sig inte med första bästa bok, utan använder sig av flera källor. Hon låter inte källorna ta kommandot utan arbetar efter sin egen disposition. I rapporterna koncentrerar sig Amanda på det som hon anser vara viktigt, hon kan också göra korrekta jämförelser.

Vid muntliga presentationer behöver Amanda endast stolpar som hjälp för minnet. På ett ledigt sätt presenterar hon sin uppgift för kamraterna och kan på det hela taget besvara frågor i anslutning till presentationen.

Uppgift - Projektarbete: Ekonomisk utveckling

Eleven utför en kartläggning av förutsättningar för ekonomisk utveckling i ett land i antingen Östeuropa, Sydostasien, Latiname-

rika eller Afrika. Tid till förfogande för uppgiften har varit ungefär sex klocktimmar.

KARIN BLIR GODKÄND

Karins redovisning (Här återges endast analysen):

Sydkorea är rikt och utbildningsstandarden är hög. Vad som har gjort landet rikt är bl. a. en stor välutbildad arbetskraft och stor satsning på forskning och utveckling. Landet har också fått en stark ekonomisk tillväxt på grund av deras stora exportindustri. De flesta har god ekonomi, men en del är fattiga. Förr var jordbruket väldigt betydelsefull för ekonomin. Sydkorea kommer att bli rikare och rikare eftersom utvecklingen är väldigt snabb.

Kommentar

Karin har skrivit en promemoria med framsida, innehållsförteckning, syfte, faktagenomgång, analys och källförteckning. Under arbetet har Karin fått hjälp med att finna källmaterial och förklaringar till vissa svårare fackuttryck. Hon har endast använt sig av ett par olika källor. Karin har gjort slutledningarna snabbt och för i sin korta analys fram endast ett par viktiga faktorer som förklaring till Sydkoreas ekonomiska utveckling. Det finns ingen diskussion om sambanden mellan faktorerna. Vid gruppdiskussionen och den muntliga redovisningen kan hon med svårigheter diskuterasamt besvara frågor.

NILS BLIR VÄL GODKÄND

Nils redovisning (Här återges endast analysen):

Venezuela har många naturtillgångar: Olja, järnmalm och aluminium exporterar de mest av. Redan under 1920-talet började man utvinna olja. Landet var med och grundade OPEC för att försöka få upp oljepriset på världsmarknaden. Under oljekrisen steg oljepriserna kraftigt och Venezuela gjorde stora vinster på sin export. Detta gynnade förstås den ekonomiska tillväxten. Som jag skrev förut så steg BNP talet mellan 1973-1979 med fem procent om året. Detta är ett mycket bra tecken på ekonomisk tillväxt.

Om man ser på vad folket arbetar med i Venezuela så är det förhållandevis få som finns inom de primära och sekundära näringarna, de flesta (67 procent) återfinns istället inom de tertiära näringarna. Landet har en relativt bra infrastruktur med många hamnar, mo-

torvägar mellan städerna samt ett par internationella flygplatser. Detta underlättar handeln inrikes och utrikes. Freden är en annan viktig förutsättning för ekonomisk tillväxt. Landet har inte heller varit i krig, däremot var landet fram till 1958 en diktatur.

Om vi skall se på vad som hindrar den ekonomiska tillväxten i Venezuela så kan man nämna flera orsaker. En första orsak är att landet varit koloni fram till 1800-talets början. Spanjorerna anlade stora plantagejordbruk för export av bl. a. kaffe, kakao, socker och bananer. Än idag är det endast ett litet antal storgodsägare som äger dessa stora jordegendomar. Eftersom man vid plantegejordbruken exporterar för världsmarknaden måste landet samtidigt importera för att klara av sitt livsmedelsbehov. En annan orsak är att Venezuela under 1970-talet lånade pengar från utlandet. När oljepriserna sedan sjönk i början av 80-talet fick landet stora utlandsskulder. Efter 1989, då ett ekonomiskt åtstramningsprogram lades fram, har oroligheter präglat inrikespolitiken. Olika grupper har protesterat mot den ekonomiska politiken och de sociala orättvisorna.

BNP/capita är i jämförelse med Sverige låg. Venezuela ligger dock enligt ett annat levnadsstandardmått, Physical Quality of Life Index, relativt högt, även om analfabetismen på 9,5 procent är en ganska hög siffra. Ytterligare en orsak som hindrar tillväxten är att befolkningen ökat snabbt och består till största delen av unga människor. Detta hindrar tillväxten på grund av konstnader för t. ex. utbildningar och barnomsorg.

Kommentar

Nils har gjort en omfattande undersökning. Han har sökt information ur flera olika källor. I analysen anför han flera viktiga faktorer som både möjliggör men även hämmar den ekonomiska utvecklingen i Venezuela. Han räknar inte endast upp ett antal orsaksfaktorer utan försöker förklara dessa och även ange vissa samband mellan dessa. Han har dock svårigheter med att värdera orsaksfaktorerna. De alternativa perspektiven saknas dock. I gruppen kan han föra diskussioner med kamraterna och vid den muntliga redovisningen kan han besvara ett flertal frågor.

